

ตามหนังสือถึงศึกษาของพระอัครชายาเธอ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงพระกรุณา

พระโสมภณอักษรกิจ (เล็ก สมิกะสิริ)

พิมพ์ถวายสำเนาในพระศัพทมูลของคุณ

พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธสาสน์นาถ บรมหาราชปดิวรัดา

เมื่อพระศัพทมูลฉบับที่

ฉบับที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ โสมภณพิชระพานวณิช

ตำนานโรงเรียนเด็ก

ของ

พระอัครราชินี

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงรวบรวม

พิมพ์โดย

**THE CHILDREN'S HOME
OF
H. M. QUEEN SUDHĀSINĪNĀT**

by

H. R. H. Prince Damrong Rajanubhab

B. E. 2472

พระรูปพระวิมาดาเธอ ฯ สมัยเมื่อปีกัญญ พ.ศ. ๒๔๓๐

พระชนมษา ๒๔

11/0012585

พระป

๗ ๕

เจ้าพจนภาจรจรัสศรี

สารบัญ

ประเภทเรื่องตง ^๔ ^๕ ^๕ ^๕ โรงเรียนเด็ก	หน้า	๗
การผลของ ^๕ ^๕ โรงเรียนเด็ก	๖๖	๖
นามพระราชทานเด็ก ^๕ ^๕ ^๕ ^๕ ในโรงเรียนเด็ก	๖๖	๓๐

บทออกัสรอบสัปดาห์

บทที่	๑	บทนำ	๖๖	๓๖
บทที่	๒	เมืองเชียงใหม่	๖๖	๓๖
บทที่	๓	คลองรัตนาคมไฮกัน	๖๖	๓๖
บทที่	๔	นกขมิ้นแห่งของขอนแก่น	๖๖	๓๗
บทที่	๕	จังหวัด ไท่ทักเกา	๖๖	๓๗
บทที่	๖	ข้ากักรวมพระนาง ไตรรงค์	๖๖	๓๗
บทที่	๗	ศตวรรษในระบอบ	๖๖	๓๗
บทที่	๘	ภาคกลาง ไตรรงค์ ไฟรงนกเอียง	๖๖	๓๗
บทที่	๙	เรือเสฉวนผ่านเส้นรุ้งบัวขาว	๖๖	๓๗
บทที่	๑๐	นภาของโรงเรียนราชดำเนิน	๖๖	๓๗
บทที่	๑๑	ไถ่เงิน	๖๖	๓๗
บทที่	๑๒	เจ้าคุณพระศรีวิสุทธิวงศ์	๖๖	๓๘
บทที่	๑๓	กาเอียง	๖๖	๓๘
บทที่	๑๔	แมลงมูมขลุ่ยมหัศจรรย์	๖๖	๓๘
บทที่	๑๕	ประเพณีเสียด	๖๖	๓๘

การพระเมรุพระเจ้านุททิต	หน้า ๒๘
งานของพระพุทธรูปนถองพระองค์	๖๖ ๓๓
การพระศพ	๖๖ ๓๒
ระเบียบการศึกษา	๖๖ ๓๖
ระเบียบการฝากอ่อนเด็ก	๖๖ ๓๗
ประวัติโรงเรียนเด็ก	๖๖ ๔๐
ประวัติความคืบหน้าโรงเรียนเด็ก	๖๖ ๔๘

ประกาศเรื่องตั้งโรงเรียนเด็ก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

(ถัดจากหนังสือราชกิจจานุเบกษา)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสยามมกุฎราชกุมาร มีพระกรุณาธิคุณ
พระกรุณา ในการที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
กรมขุนจ้าวัดสระบุรี ซึ่งมีความประพฤติดี มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด
มีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนในต่างประเทศ
ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่กรุงเทพฯ
ตั้งที่โรงเรียนนี้ เป็นโรงเรียนสำหรับ

นักเรียนที่มาจากกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งมีความประพฤติดี
มีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี ซึ่งมีความประพฤติดี
ทางที่ถึงแก่ความตายแล้ว เพราะมีความประพฤติดีซึ่งมีความประพฤติดี
โดยแท้ ที่มีความประพฤติดีไม่ประพฤติดีหรือไม่ประพฤติดี
โดยแท้ ออกรวม ๓๐๐ คน ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี
มีความประพฤติดีซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี

อีกประการหนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่กรุงเทพฯ
ตามที่ตั้งขึ้น ที่มีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี
ในทางที่ถึงแก่ความตายแล้ว เพราะมีความประพฤติดีซึ่งมีความประพฤติดี
ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี
ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี
ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี ซึ่งมีความประพฤติดีและมีความประพฤติดี

เมื่อ เพราะมีความวิเศษต่างที่ไม่สามารถหาซื้อได้ ประสงค์ ให้ศึกษาหาหนังสือ
ทางด้านวิชาความรู้จำพวกหนังสือ และผลิตให้ประพาสศึกษาแต่ ในเวลาอัน
สมควรเมื่อยังเป็นเด็กนั้น เก็บตกไปในทางทุจริตแล้วเพราะเหตุนี้มาก

พระองค์ มีพระประสงค์ที่จะนำพวงพระกุศโลทัยเป็นภาควัตถุที่ระลึกถึง
และเป็นที่เตือนพระหฤทัยประทานพระกรุณาต่อ เจ้าพนักงานจากรัฐ
พระบิดา ซึ่งรับพระบรมนามาภิไธย จึงทรงพระดำริเห็นว่า การทำนุบำรุง
พสกนิกรและเด็กชายหญิง ซึ่งเป็นบุตรของกษัตริย์ ให้เป็นคนดีมีคุณ
ทางทุจริตต่าง ๆ ตามภาคศึกษาจนแล้ว ย่อมจะนำมาแก่การดีแก่ชนมชีพ
ก็ยากยิ่งกว่าปรารถนาแล้วเป็นปกติธรรมดาอยู่แล้ว เพราะยังมีเด็กผู้ใด
ขึ้นให้ปรากฏ ในพระราชอาณาจักรตามภาคใดก็ตาม ในเวลาว่างนั้นควร
หัดแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระโสมนัสขึ้น ไม่นาน ในพระกุศโล
เทศนาอันพิเศษนี้ และจะทรงเป็นพระราชกรณียกิจช่วยอุปการะบำรุงด้วยพระบรม
ราชานุญาต ให้การงานที่ตลอดไปตามพระประสงค์ทุกประการ

พระเชษฐภคินีต่าง ๆ จึงได้ทรงรับทราบด้วยพระกรุณาอันมาก ซึ่งทรง
พสกนิกรเด็กที่โรงเรียน โรงสอน ๆ ซึ่งมาขึ้นกับที่โรงเรียนและเด็กต่าง
เครื่องแต่งตัวของบรรดาพวกเด็ก ๆ จึงมีเงินเงินสำหรับเลี้ยงเด็กที่
ตำบลวัดพระธรรมสถานบางเขนแห่งหนึ่ง เพื่อผู้รับบำเรอเลี้ยงดูเด็ก
เด็กชายหญิงบรรดาจนด้อยไป โดยตั้งพระนามว่าวัดพระธรรม

(๑) โรงเรียนเด็ก ๆ จะรับบำรุงเลี้ยงรักษาทารกและเด็กชายหญิง
อันเป็นบุตรคนยากจนซึ่งมีใจเป็นก้ำกึ่ง หรือมีความยากจนจนพิการ
เป็นจนทุกขยากไม่สามารรถจะบำรุงเลี้ยงได้เอง จึงพามาฝากให้เป็น

ผู้พิการในโรงเรียนเด็กพิเศษ ไปโรงเรียนไปจนเติบโตใหญ่พอสมควรจะไปทำงาน
หาเงิน โดยวิธีสหภาพกำลังคนได้ จะรับทำนุบำรุงเลี้ยงแต่ทารก และเด็กชาย
หญิงเห็นแก่ค่าตอบแทน

(๒) บรรดาทารกและเด็กชายหญิงซึ่งได้รับเลี้ยงไว้ในโรงเรียนเด็ก
จะรับโดยกำหนดอายุในระหว่างช่วงที่แม่ตายหลังคลอดได้จนโตไปจน
เด็กหญิงอายุ ๑๕-๑๗ ปี เด็กชายอายุ ๑๗ ปีขึ้นไปข้างสูง จะไม่รับเด็ก
ชราอายุเกิน ๖๐ ปี

(๓) การที่รับเลี้ยงทารกและเด็กชายหญิงในโรงเรียนเด็ก
จะให้ทุนช่วยครอบครัวผู้รับเลี้ยง และเลี้ยงดูรักษาพยาบาลเอาเวลาเมื่อจะ
บวบเจ็ด-แปดขวบเด็กคนนั้นจะเอาเรียนวิชา ก็จะได้ มีครูภาคสหประชา
เป็นแนวทางมาตามแผนของวัดให้ จนโตใหญ่พอสมควรจะไปทำงานหาเงินเป็น
ผู้สหภาพได้ โดยที่เห็นคน ก็จะช่วยเด็กซึ่งได้ มีที่ทำงานหาเงินโดยชอบได้ก่อน
ทุกคน

(๔) การที่รับเลี้ยงทารกและเด็กในโรงเรียนเด็ก จะทำนุบำรุง
ให้เป็นชาวสงฆ์หรือภิกษุ มีคนมาทำงานหาเงินก็ไม่ค่อยเสียเงินค่าเลี้ยงดู
เมื่อโตใหญ่แล้วคนจากโรงเรียนเด็กไป ก็จะไม่ให้ต้องเสียเงินค่าบำรุง
เลี้ยงและแก่สหประชาชาของหนึ่งขอลงได้

(๕) บิดามารดาจะพาบุตรมาฝากโรงเรียนเด็ก ต้องทำสัญญา
ขอมอบเด็กนั้นเห็นแก่ที่แก่โรงเรียนเด็กไปจนโตใหญ่ จนกว่า
จะไปทำงานหาเงินเองได้ ในระหว่างเมื่อเด็กอยู่ในโรงเรียนเด็ก บิดามารดา

จะมาพาลันไปไม่ได้ เว้นแต่ผู้บำรุงเลี้ยงเด็กเห็นว่าที่ระคนใหม่มีความรัก

ไปนั้น จะเป็นการดีแก่ตัวเด็กจึงจะยอมกินให้ไป

อนึ่งในระหว่างเมื่อเด็กอยู่ในโรงเลี้ยงเด็กนั้น บิดามารดาของเด็กจะไป
มาทำธุระเยี่ยมเยียนเด็กก็ได้ตั้งปรารภว่า หรือเมื่อเวลาเด็กเจ็บไข้จะมาอยู่
รักษาพยาบาลบุตรของตนก็ได้

(๒) บรรดาทารกและเด็กชายหญิง ที่มาอยู่ในโรงเลี้ยงเด็กนั้น จะ
ได้รับทำนุบำรุงนันทนาการเหมือนแบบบุตรที่เลี้ยงตามวงศ์ญาติผู้ใหญ่เลี้ยงเป็น
นิสัยเต็มอรรถกันไป และโรงเลี้ยงเด็กของกรมให้เลี้ยงเด็กในบ่อนัดเมฆพ
เด็ก ให้ได้รับความดีความชอบอย่างหนึ่งอย่างใดได้ โดยเต็มกำลังที่ภายใน
แต่ละภวนอก

(๓) โรงเลี้ยงเด็กน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
กรุณาโปรดให้เรียกชื่อว่า "โรงเลี้ยงเด็กของพระอัครราชกุมารี" เพราะ
พระอัครราชกุมารี ได้ทรงพระดำริและทรงบรรจุกทรัพย์สร้างขึ้น ทรงจะ
ทรงทำนุบำรุงโดยพิเศษด้วยพระองค์เองต่อไปเป็นนิตย์

ขอทูลทูลวงผู้ใดอาทรอาบความงอนโมทนาในทางพระอัครเจดณา
อันพิเศษนี้ และด้วยความกรุณาจะแจ้งให้ทราบถึงบรรดาคนซึ่งมีความ
จำนาคทุกข์ยากที่จะเลี้ยงบุตรของตน ทั้งผู้ที่ยังเลี้ยงเด็กที่ปราศด้วย
ความยากนั้น ให้เข้าใจความจริง และยินยอมตามคำสั่งที่ใดก็ตามมา
ข้างต้น ถ้าพวกผู้ใดยากยัง โรงเลี้ยงเด็กของพระอัครราชกุมารี ก็
รับไว้ทำนุบำรุง โดยเต็มกำลังตามสมควรคือไป

โรงเรียนเด็กของพระอัครราชยานรถ ๑ นิตยเบ็ดตนวันที่ ๑ เมษายน
 รัตนโกสินทรศก ๒๓๑๗ ค.ศ. ๑๘๗๕ มีนักเรียน ๓๐๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยรถพระที่นั่งไปโรง
 แล้งเด็ก มีภาชนะบรรจุพระพุทธรูปทองคำพระอัครบรมมยุตिका ๓๐ รูปมีพระเจ้า
 นองค์ยาเธอ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นพระตำหนัก ตั้งชื่อวัดพระ
 รัตนโกสินทรศก ๒๓๑๗ ค.ศ. ๑๘๗๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เสด็จกลับถึงพระบรมมหาราชวัง
 เวลา ๒ ทุ่มเศษ

วันที่ ๓ เมษายน ๑๘๘๕ เวลาเช้า ๕ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้
 พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าพยุหยานเสด็จไปเพื่อพระราชทานทอด
 โรงเรียนเด็ก คือทรงทอดผ้าทำบุญทอดพระอัครบรมมยุตिका ๓๐ รูปพระ
 ราชทานเงินและถวายไทยทานเป็นอันมาก ทรงตั้งเจดีย์พระบรมมหาราชวัง
 การโรงเรียนเด็กพระอัครราชยานรถไว้ที่ข้างวัดไปอย่างไร คงจะเลิกกล่าวต่อไปใน
 หนังสืออื่น

การขุดของโรงเลี้ยงเด็ก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

(คัดจากหนังสือราชกิจจานุเบกษา)

วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๓ ได้มีการส่งกรมมนตรีของ
เรือนในโรงเลี้ยงเด็กของพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสร้างเพิ่มเติมขึ้นใหม่ออก
แก่พระยา ๕ พัด และ เสนอเรือนที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระสงฆ์บางแห่งถึงในคอก
กนลูกกกรงรอบ พัดมาถวายเป็นของเพิ่มเติมถวาย บูชิตถูปนะ ทำโดยงดงาม
แผ่นหินขาว ยานประดับตกแต่งด้วย และประดับประดาด้วยดอกไม้ประดับด้วย
ได้รับตามราชการ เพื่อตกแต่งเรือนในพระอารามอันเป็นที่พำนักของ
ราชบัณฑิต และนางสนมฝ่ายชราหญิง และเรือนนั้นจะประดับประดาด้วย ๓ พัด
สีทองสี ๓ สี ๒ พัดสี ๓ สี และประดับประดาด้วย พัดสี ๔ พาดประดับด้วย
ซึ่งไม่ได้ออก กงด้วยเครื่องประดับ ๗ น

ขอกราบ ๕ โฉมเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิ
โดยรถพระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีนคริน
ทราบ) พระอรรราชเทวี (สมเด็จพระศรีนครินทราบ) พระอัครราชเทวี
(กรมพระศรีสวางควัฒนวรราช) และพระบรมมหาราชวัง มีเขตหน้าโรงเลี้ยงเด็ก
ตรงพระตำหนักชั้น ๒ ในโรงเลี้ยงเด็กนั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรง
ราชานุภาพ ผู้สำเร็จราชการพระยาวิบูลย์รักษ์ทูลกระหม่อม (เดชชน) และเจ้าราชกา
วผู้สนองพระเดชพระคุณของเสวยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
บรมเชษฐาธิราชที่ ๓ ซึ่งจัดการวัดพระพุทธบาทนาคี ตรงจุดเทียบเครื่องนมัสการ
พระอริยบุญ (เดช วิมลเทพวิจิตร) และพระสังฆนายก ๕ รูป ส่ง
พระพุทธมณเฑียรสังคยปริศ ฉบับแล้วถวายพระพรจากถ้ำ

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับนคร

โดยเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เดือนที่ ๓ ปี ๒ ๑ ตรีเพ็ญมาศ

เดือนที่ ๒ ๒ ตรีเพ็ญมาศเป็นพระเชษฐา

พสกนิกรที่ประจบใน โธงนพ ครุ โธงนพ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

พร้อม และเสด็จไปประทับ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

อาศรมที่ประทับ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

จนเป็นอันเสร็จสิ้นการเสด็จกลับนคร

ไปประทับที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระราชทานยศ

เดือนที่ ๓ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

โดยเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

พระเชษฐาและพระเชษฐภคินี

เรื่อง โรงเลงตึก

ถึงแม่ภาควินดารักความประสงค์จะเป็นคุณ

ประ โยชน์แก่อาณาประชาราษฎร์ ในบ้านเมืองเราอย่างไร โดยในคำ

แจ้งความที่ลง นามว่า ชื่อนั้นเสกศักดิ์ ยังอดไม่ได้ที่จะกล่าวอีก เพราะได้ย่น

ชวยทุนแล้วเห็นด้วยตา เห็นใหม่ถึงผลความนั้นจนกว่าจะถึง แต่ถึงคราว

จะยกตัวบั้น ก็ในแรงที่มอพระฤกษ์ที่ขุดที่ขุดเข้าอยู่ ซึ่งทรงคุณแก่

ราษฎรอันแล่นมาไกล ทั้งเคยเข้าอยู่ในโรง ได้เสวยทางอันเรียบร้อยแต่

เห็นผู้นำมาทรง เต็มไปด้วยทรัพย์อันเต็ม ซึ่งถ้าทรงเลือกวงเงินได้สัก

ด้นบาท แต่จะมีด้วยที่หาเขาออกได้ ถ้าทรงเลือกโดยง่ายอย่างหรือ ไม่ได้ใน

ซึ่งขวาง ทรงพบเปิดจะทันไม้ดอกไม้อื่น นานจนเป็นไคร้ยาก ที่อยู่เป็น

ทุกเรือนสู่การระดมของดี มีคนดั้นด้นมาซื้อของและเครื่องเล่นพิเศษ ไซ

เครื่องนี้จะมีที่คนแต่ของดี เห็น ๆ ไม่สู้จะแปลก นพเสขางงนพผู้รัก

เคื่อนใจ ก็เห็นผลที่พัตในในความชอบความดีอยู่เสมอ อาสาทุกเครื่องของ

ที่ประณีต แต่มีลูกกมลูกชายขาด เมื่อชายเจริญรุ่งเรืองมาก โภชนา

ศตมัย ทั้งได้รับสิ่งพิพิทชาการเป็นเครื่องประดับสำหรับกายค้ำไว้

และภาชนะการกระทำมาที่ขุดของ ก็จะได้รับด้วยความซุกซ่อน โดยอันกลด คุ้ม

มั่งมี ได้ทำดีที่พิพิทชาการที่พัตเรือนที่แก่แล้ว ถ้าจะว่าอย่างความประพฤ

แต่ ก็ความแนะนำของโรง ถึงจะเลิกกันครั้งก็ไปก็อภัย เอาใจใส่จน

จนเรือนของระโงกเห็น เรื่องที่น่าขายไม่พ้นประ โยชน์ให้ทั้งคน คิดแต่ทั้งคำ

ที่จะเลิกไป ประ โยชน์มาให้ของแต่ ดั่งนั้นเป็นตัวอย่าง ทั้งได้รับพระเมตตา

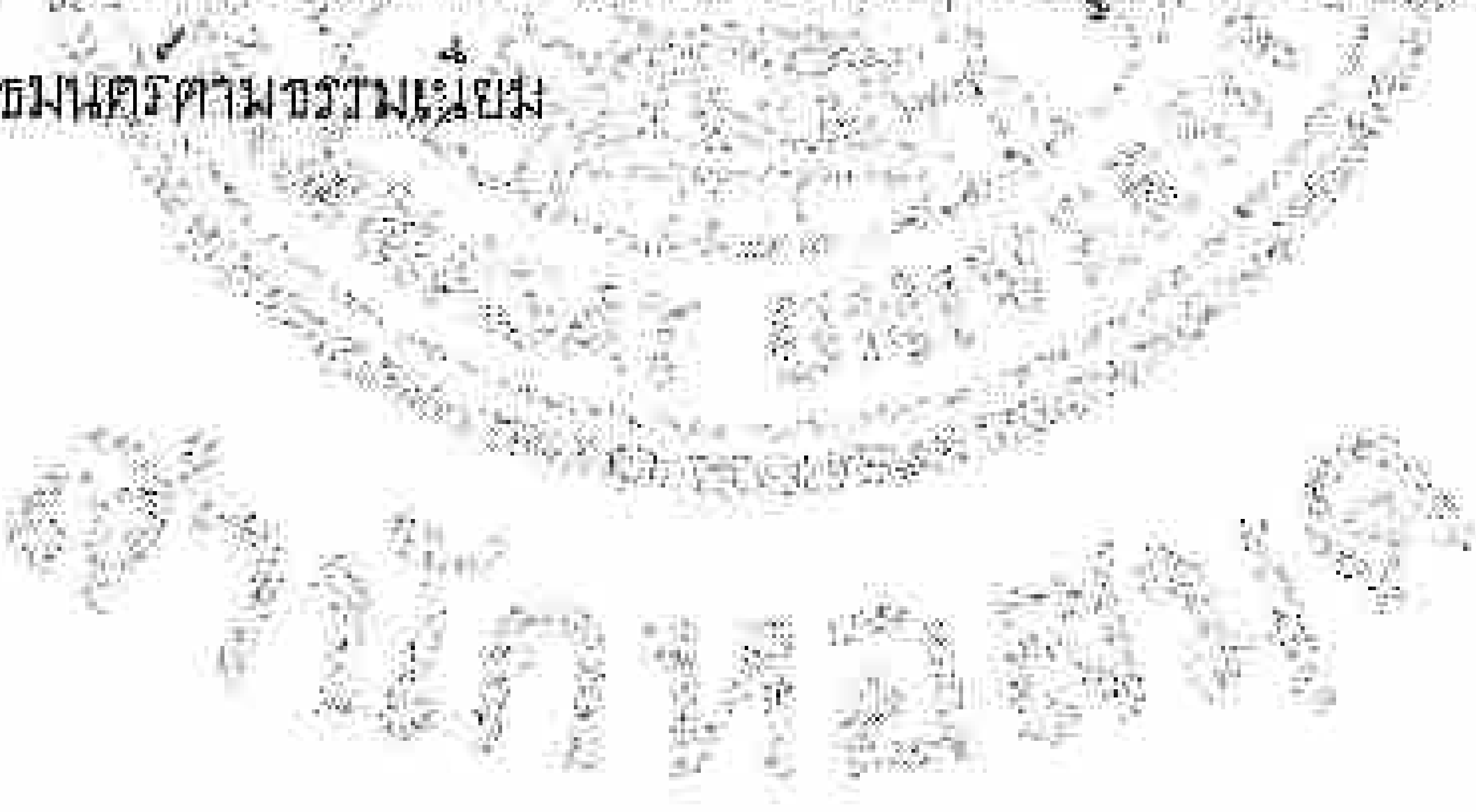
การณา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระอัครราชยาเธอ ๑ ทรง

เชื้อเพื่อเป็นอนุมา เมื่อเวลาเด็กกับพระราชมารดา ๑ กับพระราชมารดา

ที่จะให้กินได้มาก และได้รับของเล่นด้วยพระหัตถ์ ทรงทรงปรารภด้วยพระราช
 หฤทัยเต็มคนไปด้วยพระราชหัตถ์ ทว่ายังเดียนผู้ใดโดยเสด็จพระราชดำเนิ
 วจนนี้ พากันอนุโมทนาว่าราชการเป็นอันมาก เกิดมีเทศน์ได้ชอกเงินเรียราย
 บ้าง โรงเรียนเด็กนทสยทาน

อนึ่งเด็กที่เจ็บป่วยมาเพ็ญพระภักดี คือของเล่นและอาหารจน
 คมถึงหน้าอันถึงขั้นนี้ แลตั้งอาการให้เต็มคนด้วยพระราชหัตถ์ พากันกิน
 อาหารได้มาก และได้รับพระราชทานตุ๊กตา ทำกรรณเดธริง และอะไรเล่น
 กับหน้าพระที่นั่ง นับว่าเป็นการดี ไม่ควรกล่าวขยของแก่นงแล่มยหนึ่งได้

วันที่ ๘ เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าสุภยาเธอ เจ้าฟ้ายศุตตามพร
 (กรมหลวงเทพบุรียมสาร) เสด็จไปทรงพระเคนชาหารยณตบาท และ
 ถวายไทยธรรมพระองค์สมเด็จพระนเรน แลเสด็จฟังเสด็จโต โถนจก
 ตัดเบย (เจ้าพระยานรรัตนราชมานศรับทมาทเป็นยศ) และได้อาบน้ำ
 พระพุทธมนตรตามธรรมเนียม

นามพระราชทานเด็กในโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ ฯ

ชาย

- ๑ เด็กชาย บุญเจ้า
- ๒ เด็กชาย บุญแข็ง
- ๓ เด็กชาย บุญกรีน
- ๔ เด็กชาย บุญผ่อง
- ๕ เด็กชาย บุญชน
- ๖ เด็กชาย บุญบ่ง
- ๗ เด็กชาย บุญโต
- ๘ เด็กชาย บุญปลั่ง
- ๙ เด็กชายแฝด บุญหน้า
- ๑๐ เด็กชายแฝด บุญแนว
- ๑๑ เด็กชาย บุญชน
- ๑๒ เด็กชาย บุญบุญ
- ๑๓ เด็กชาย บุญแมน
- ๑๔ เด็กชาย บุญห้อย
- ๑๕ เด็กชาย บุญตาม
- ๑๖ เด็กชาย บุญมั่ง
- ๑๗ เด็กชาย บุญแข็ง
- ๑๘ เด็กชาย บุญแปด

- ๒๗ เด็กชาย บุญเหมา
 ๒๘ เด็กชาย บุญคาน
 ๒๙ เด็กชาย บุญงำ
 ๓๐ เด็กชาย บุญถ้ง
 ๓๑ เด็กชาย บุญก้อ
 ๓๒ เด็กชาย บุญจืด
 ๓๓ เด็กชาย บุญก
 ๓๔ เด็กชาย บุญท้ง
 ๓๕ เด็กชาย บุญเพศ
 ๓๖ เด็กชาย บุญผาน
 ๓๗ เด็กชาย บุญจวน
 ๓๘ เด็กชาย บุญชาน
 ๓๙ เด็กชาย บุญอ
 ๔๐ เด็กชาย บุญธบ
 ๔๑ เด็กชาย บุญเคม
 ๔๒ เด็กชาย บุญธม
 ๔๓ เด็กชาย บุญโกษ
 ๔๔ เด็กชาย บุญเคอง
 ๔๕ เด็กชาย บุญเมก
 ๔๖ เด็กชาย บุญโต้ง
 ๔๗ เด็กชาย บุญค้ง

- ๔๐ เติกษาย มุญเฝ้า
 ๔๑ เติกษาย มุญยัว
 ๔๒ เติกษาย มุญชช
 ๔๓ เติกษาย มุญชง
 ๔๔ เติกษาย มุญช
 ๔๕ เติกษาย มุญจอง
 ๔๖ เติกษาย มุญชอม
 ๔๗ เติกษาย มุญชาน
 ๔๘ เติกษาย มุญหีน
 ๔๙ เติกษาย มุญชัย
 ๕๐ เติกษาย มุญชยต
 ๕๑ เติกษาย มุญชาน
 ๕๒ เติกษาย มุญชม
 ๕๓ เติกษาย มุญช
 ๕๔ เติกษาย มุญชยต
 ๕๕ เติกษาย มุญชง
 ๕๖ เติกษาย มุญชอม
 ๕๗ เติกษาย มุญชจ
 ๕๘ เติกษาย มุญชชต
 ๕๙ เติกษาย มุญชัย
 ๖๐ เติกษาย มุญชร้าง

- ๖๓ เด็กชาย บุญฮ่อ
- ๖๒ เด็กชาย บุญทอง
- ๖๓ เด็กชาย บุญหยด
- ๖๔ เด็กชาย บุญโฮบ
- ๖๕ เด็กชาย บุญแดง
- ๖๖ เด็กชาย บุญอภัย
- ๖๗ เด็กชาย บุญเลี้ยง
- ๖๘ เด็กชาย บุญกตม
- ๖๙ เด็กชาย บุญหน่วย
- ๗๐ เด็กชาย บุญแถม
- ๗๑ เด็กชาย บุญตวง
- ๗๒ เด็กชาย บุญโกฏ
- ๗๓ เด็กชาย บุญหล่อ
- ๗๔ เด็กชาย บุญแบ่ง

หญิง

- ๑ เด็กหญิง บุญตั้ง
- ๒ เด็กหญิง บุญเขียน
- ๓ เด็กหญิง บุญแดง
- ๔ เด็กหญิง บุญเจ็ด
- ๕ เด็กหญิง บุญคู่

๖ เด็กหญิง บุญผาก

๗ เด็กหญิง บุญลือ

๘ เด็กหญิง บุญขจร

๙ เด็กหญิง บุญแทน

๑๐ เด็กหญิง บุญพวง

๑๑ เด็กหญิงแฝด บุญติด

๑๒ เด็กหญิงแฝด บุญศุข

๑๓ เด็กหญิง บุญเชิด

๑๔ เด็กหญิง บุญเพียร

๑๕ เด็กหญิง บุญทอง

๑๖ เด็กหญิง บุญเฉลย

๑๗ เด็กหญิง บุญแฉก

๑๘ เด็กหญิง บุญขจร

๑๙ เด็กหญิง บุญยง

๒๐ เด็กหญิง บุญศรี

๒๑ เด็กหญิง บุญตั้ง

๒๒ เด็กหญิง บุญกอบ

๒๓ เด็กหญิง บุญแจ

๒๔ เด็กหญิง บุญเต็ม

๒๕ เด็กหญิง บุญพัน

๒๖ เด็กหญิง บุญยัง

- ๒๘ เด็กหญิง บุญถนอม
 ๒๙ เด็กหญิง บุญธิดา
 ๓๐ เด็กหญิง บุญตัก
 ๓๑ เด็กหญิง บุญไพบ
 ๓๒ เด็กหญิง บุญใจ
 ๓๓ เด็กหญิง บุญจันทร์
 ๓๔ เด็กหญิง บุญกมล
 ๓๕ เด็กหญิง บุญทอง

บทตลกหรือขบขัน

แต่งสำหรับให้เด็กในโรงเรียนเด็กของพระอักษรชายาเธอ ฯ วิจารณ์

บทที่ ๑ บทนำ

เรื่องตำฝรั่งรัก

๑) บทเชยบทตลกหรือขบขัน	ใจแค้นใจแค้นน้อยใจแล้ววอดเสื่อ
จงร้องแค้นเป็นเพลงกลอนอย่างเชย	แทนแต่เจ้าดีเกาทัณฑ์
อันตลกกลอนกลอนกลอน	ว่าเค็มเช่นกล้วยขายหมาก
ไม่ควรรู้จักเจ้าเป็นตลก	มันจะพาเสียคนเป็นบอช

กรมหมื่น (กรมพระ) ดำรงราชานุภาพ ทรงแต่ง

บทที่ ๒ แมวเหมียว

เรื่องตำแขกบรเทศ

๑) แมวเชยแมงเหมียว	รูปร่างประเปรี้ยวเป็นพริกขี้หนู
ร้องเชยแมงเหมียวเหมียวเดียดกมา	โกลาแรงเสกขานาเป็นตุ
รูปร่างเขารกเขาคอยคง	คำคำขานังระอังกน
ควรน้อมถนอมรักด้วย	พออยู่อย่างไว้ได้ใจเขย

นายพิศ เปี่ยมบุญ แต่ง

บทที่ ๓ ตงไข่มุกตมไข่มุก

เรื่องตำมุกตมไข่มุก

๑) ตงไข่มุกตมไข่มุก	จะตงไข่มุกตมไข่มุก
ถึงว่าเขตมจระตมกน	ถ้าตมตมตมตมตมตมตม

คตใจเภาจนจรตักวา

ทงวธธาถำรพคเพยรหิตปวช

ฮตถำทขำนเซชนเรยนหนงตั้งช

ยยำตงคชตงเวรำเวเซย.

กรมหมื่น (กรมพระ) ดำรงราชการภาพ ทรงแต่ง

บทที่ ๔ นักขมนมหดองอ้อน

ร้องถำพิศขำ

๑ บกเซยบภษน

ถึงเวตราหำกนภษนจร

คตมคษคณธกณำฮตถำท

เพยรพำคเพยรชอภทหมกวตง

นภษนเรยเรยงเซตชงฮตง

คตมธำขมทพมรอนมำนชำมร

ไม่เดยตงพมไม่ทใจคก

เมนทตงคตมเรชตคตชคเซย.

ขุนภักคธำถำ (พระสมเรตมชพ นภ) แต่ง

บทที่ ๕ จิงใจโลสวภำ

ร้องถำมอญรำคำพ

๑ จิงเซยจิงใจ

ตุนชเห็นตงตงชงตั้งใจ

ก่ำรตุนภทตทตทชกชกเถน

โหมจระตมโหมจจะถูกพวกรชกชน

เถมได้ ในถำถำภำโหม

จิงใจตงน่ำเพยรค้ำถน

เห็นอຍเซถำเวำเห็นไม่เบนส

อย่าตูกถนเหมอนจิงใจ โสเรชเซย.

นายทต เปรีชญ แต่ง

แก่นกยงรุผดง

นักปราชญ์รูปลงไม้แม่หมาย

แต่บุตรบศกพอดอนราย

กายหลังจงระงับอย่าพลงเอย.

สดวงวินิจิตยภากร (พรรยาพินิจลวรา ทิม) แต่ง

บทที่ ๙ เรือเล่นสามเส้นสับห้า

เรื่องดำดวงพระราช

๑ เรือเฮยเรือเพน

ลอมเด่นค้ำชอกไม้ระลม

ผู้พายลงเค้นถ้ำจากคสม

ไปขวงนาคว่าจนตงกลางจน

พาขวงขวงรวมเมทหนอ

เที่ยวชกคอกชดใจไม่เบมผล

จรกอกคองเคื่องชองหมองคผล

เกิดรัตนมาจณานำคานุเขย.

นายทศ เปரியง แต่ง

บทที่ ๑๐ นกเอียงเลยงควายเฒ่า

เรื่องดำแขกไท

๑ นกเอียงนกริชขง

บ้ายมียงผาดกายถักควายท่ง

จับหลังจกกันวันขง

เฒ่าบารวกรษาดคธำหำ

คองนอขหมายลงขงคอง

จึงยาคัยควายเฒ่าทุกเข้าค้ำ

ทนนอยบขขงคองขงค้ำ

คองจกคองขงคองนกริชขง.

นายแก้ว แต่ง

บทที่ ๑๑ โกงแจ

เรื่องตำนานาค

๑ โกงแจโกงแจ

คองขามขมขมแบกรชอนคอง

โกงคองคองของคองค้ำคอง

ขงเพียงขมคองคองคองคอง

ถ้าตัวเราเหล่านี้นั้น
ไม่มากนักสักวันหนึ่งคง

ถึงคุณครูผู้ ผักอันสูง
คงคงแต่สุขทุกวันเฮย.

หม่อมเจ้าประภากร มรดา กุศล แต่ง

บทที่ ๑๒ ข้างมะเขือเปราะ

เรื่องลำตัดสารทิม

๑ ข้างเขยจาง

เพยเขยเค็มที่ไม้มผล

คอกเขมคอกมะเขือเคอระคน
เขาขานแจจางพวยชวยชวยชวย
ชอบรียแจจางพวยชวยชวยชวย

ฉบับนเรชจางยาวสุดใจ
เรชจางตามลำแม่น้ำโขง
จอกที่ไมจางไมคเฮย.

นายชิต เมธีชย แต่ง

บทที่ ๑๓ กาเขยกา

เรื่องลำซ่มข่มเล็ก

๑ กาเขยกตัก

วังจกนงกเพช

ได้เพยชอเผอแผ่ ไมเขยเขย
เกดอเนกตมรมตอมพวชอนพว
กาเพยชอเผอแผ่ พวชอนพวชวย

รับเคอนพวชวยชวยชวยชวยชวย
นาริกนงกเคอโรทนา
มน โขบชวยชวยชวยชวยชวย

นายแก้ว แต่ง

บทที่ ๑๔ แมลงมุขะขุมหลังคา

เรื่องลำมอญร้องไห้

๑ แมตงเขยแมตงมุข

ขะขุมหลังคาที่ชากัย

ตั้งชอนถูกรัก โขยัก โย

ตูกเรตไม่ทาศองจาศี

ได้ความเจ็บแสบแก่คนชั่ว
แต่ก็เอ๋ยเจ้าชายเป็นดวงเดือน

เพราะพระศกธิดาแก้วฟ้าอัน
สิ่งไม่ใคร่ครุว่าอย่าทำเขย.

ขุนวรวงษ์มนตรี (ทนงประทุมมกรรณสาร พิน เศรษฐบุตร) แต่ง

บท ๑๕ ละครเคยเอิบละ
ร้องลำเตชะนา

๑ ละครเคยกระเกย

พากันเขวเอนกระเจาเขวเอน
ถาลังขามกนขนอนผองคน
ศรทองธนูทองพองร้องระงม

อย่าละเลยกลังไม้ ไม้คนเข็น

ขอมองกันขอย้ำไม้ ไม้เขต
กบฏกลองไซ ไม้กลอง
ต้องกันขานาจ่มอชนเคอชอย.

กรมหมื่น (กรมพระ) ตาวงราชานุภาพ ทรงแต่ง

บท ๑๖ มดแดง
ร้องตีพิศษ

๑ มดเอยมดแดง

ไทรกตากรายทรายถึงวงมณ
สู้ได้หรือมิได้ ใจดำทึ้ง
ถ้ำรังเวรไทรกตาวนารถ

เหล็กตีเหล็กแรงแรงชย

กวางสรุกลูกนพาคัน
ปากกลืนค้อยไม้ค้อยหิน
ต้องคองคองคองคองคองคองคอง

นายทศ เปรียญ แต่ง

บท ๑๗ ตึกแก้วพร้อย
ร้องตาสะลม

๑ ตึกเอ๋ยตึกแก้ว ๒๕๕๕

เหมื่อนเคอขนหู่โพธิ์อากาศ

ตึกแก้วร้องกนกขมขม

นารากาญเอ๋ยแท้แท้แท้จริงจริง

อันความดีเหมือนกับด้ายที่ด้ายแพ
ที่ควรจับด้ายให้ยาวให้คง

อย่าดีแต่ให้กระจายทั้งชายหญิง
ควรจะนั่งนิ่งไว้ ในใจเขย.

นายทัต เป็รียญ แต่ง

บทที่ ๑๘ กระดาษตัดแล้ว

เรื่องลำดูลมโปง

๑ กระดาษกระดาษ

แผ่นดัดดัดแล้วดัดตาม

จะทำการดัดให้ให้แผ่น

เห็นแต่โต โขงคว้านไม่ราบ

มุงหมวยเล่าสวดแต่อาหาร

สนทนงษ์ชอกรตมดกันตอ

อย่าคิดแต่จะ โนบโตมดมาหนย

จะบงสอเขาแต่เขยบเลวเขย.

พระองค์เจ้าทัตทัตมณารว ทรงแต่ง

บทที่ ๑๙ โพงพางปลาเข้าลอด

เรื่องลำลาวมเกน

๑ โพงเขย โพงพาง

มีจนาตาบชอกรอดเขาไป

ตาบชอกรอดประจ่าตัวตาบชอ

ควรตั้งขมเขยมพกตกรักภาษา

ทอดชอกรอดตามง่ามเงง

ดัดอยู่ในชายชอกรอดครว

อย่าทำสอชอตาเห็นเช่นว่า

ออดผลาตพลาตท่าพวงมเขย.

หลวงประสิทธิ์อักษรสาร (เทศ เป็รียญ) แต่ง

บทที่ ๒๐ เจ้าการะเกด

เรื่องลำม้าย่อง

๑ เจ้าเขยเจ้าการะเกด

เพยจระดวงไฟระจมนมา

ธมาพท์ถอถอชอจิดดเจ้ากตา

การรักษาทนามคตงูคใจ

ฉันถนุฐานบ้านเรือนของท้าววิชา
อย่าเดินแต่ขอแมงสาบตั้งระวงษ์

หมั่นตรวจตราเย็นเข้าเอาใจใส่
ถ้าหากใครมันว่ประมาทมักพลาดเคย.

นายท้าว เมรัยญู แต่ง

บทที่ ๒๑ โฉมไม่ทะเลเมาคลื่น

เรื่องตื้นนางแดง

๑ โฉมไม่
ให้ข้อนางศตอาเจียนวงเวียนไป
อันเมาทะเลมาขามักพาด
จรดของตื้นชอชวจนตกตาย

ไปทะเลเมาคลื่นฝนไม่ไหว
พลชกขยัคชอนชอนกฝนกลาย
แต่พาดคตน้อยในรพาย
อย่าเมามาขบบนเมตเคย.

นายท้าว แต่ง

บทที่ ๒๒ เห่งเคืองเรือตอ

เรื่องถาดองเรือ

๑ เห่งเคือง
ไม่มเจ้าชของปกครชงไม้
เหมือนใครชอย โฉมไม่มุดพอก
ศอกความค้มขงตนคนคงเกรง

ศอกางเคืองชอยในธามหน้าไหว
คองชอยตามหน้าไฉไป คองเคือง
คนชอนกค้มมรุมกันค้มพวง
อย่าเห่งเคืองมคคณชอยจะชอยเคย.

นายท้าว เมรัยญู แต่ง

บทที่ ๒๓ นกเขาขันแต่เข้าไปจนเที่ยง

เรื่องถาดเทพชาตรี

๑ นกเขานกเขา
ตามเจ้าทุกเกมแฉมตำเนียง

ขันแต่เข้าหตวยตนไปจนเที่ยง
เสนารเลี้ยงเพียงจะรับบั้งประงม

อินมาตราชัยบุตรศักดิ์คุณธม
พระคุณท่านราชานมอชาตมตม

ผู้ซึ่งยกต่อมโกลนแปลให้ให้ล้ม
หมั้นกันปลูกเข้าระงูเขาเอย.

ทศวงจนจอตยาภา (พระยาพนังจตุรา ทิม) แต่ง

บทที่ ๒๔ จันทรเจ้าขอเข้าขอแกง

เรื่องลาพระหมอยศเตคนาเตา

๑ จันทรเขยจันทยา
โรจนเจ้าขอแกงของแห้งหนอ
ร้องจนเสียงแห้งแทบถึงแผ่นดิน
จันทรกระเซให้วากเบ็ดตาย
ขมจมนกทำนหายใจสิ้นไม่กลอง
จงหาของเลี้ยงคนเลี้ยงชอนชวย
แม่แม่คนเกลียดจรรยาคนกรวด
ไปมีอหมายจันทรเจ้าขอเข้าขอเอย.

นายทศ เปรียญ แต่ง

บทที่ ๒๕ ข้างข้างตัดเตาร่าง

เรื่องลาขมตงนอกสนามจน

๑ ข้างเขยข้างพลา
ร่างกายก็ยากตัวอื่น
กินไฟไม่ตกคอกมัน
คุดันโดยหมายว่าภาย โศ
มมชยนชยนักหน้าจรัสจาง
เขาเจ็ดกบเรศกของตัดด้วยฤทธิ์ โง
ขมถอยคุดจางพาราจ โศ
จระเขยไซ้คุดปลอกไม้ขุดกเอย.

นายเกอ แต่ง

บทที่ ๒๖ จีบแจงเมียขอร้องเรียก

เรื่องลาสองเรือพระนคร

๑ จีบเขยจิบแจง
แจมแรงลวกเข้าเมษกบ่อนยาหรือ
เห็นจะเป็นแต่เขาเอาลือ
จระเขยคือเขาเป็นจริงยงกรัง ไ

ความเอ็งตลอดต่ออ้อให้จูน
ควรฟังหูไว้หูต่อไป

ขอเพื่อคุณเชื่อนักมักหลงใหล
พาทื่นใจมีคุณกว่านุ่นเฮย.

จดวางประณีตอักษรธำมรงค์ (เพ็ญ เบ็ญญ) แต่ง

บทที่ ๒๗ ตูเหว่าไซ้ให้แม่ก
เรื่องลาวเขมรใหญ่

๑) คุณเยศเหว่า
มี ไต่พงวังเงงบนเงงดาม
เป็นมนุษย์ผู้ดีตกที่ปาก

มีปากเงงหน่อเออหยาเวกหางาน
นำลงธำมรงค์เงงเงงเกิดยงกตม
ถึงคนยากพูดจรรวมทั้งเงง

ไม่หลอนเหตุชกปลอกปลอนด้วยอ้อมถน คนกลางชมว่าเพราะเงงนาระเฮย.

นายแก้ว แต่ง

บทที่ ๒๘ นักกระจำหัวเหลือง
เรื่องลำตลนโปง

๑) นักเยศนักกระจำ
มาดัดชดัดอชชวยอชชวยปากชองคน
ช่างตระเชยตแต่ยรลัดตบอชชวยชชวย
แมนทากวาทมนพนจกตระดง

ถึ้นโยพงเงงคางปลอชชวยเพ็ชรธน
วางกับกับนชางพนจกตทาวัง
อชชวยพกรอชชวยนอชชวยมได้ตมหวง
โยได้ตมชกกระจำไม่ชชวยเฮย.

นายทัด เบ็ญญู แต่ง

บทที่ ๒๙ หุนเขยหนุหรง
เรื่องลำจอนชวญอออน

๑) หุนเขยหนุหรง
คือนทกับเงงแม่คารก

ไต่เงงชอนชอกกุกกัก
เพราะชวญกไม่เงงเงงเงงเงง

ระกานไทรมโลกไมวา

ขณณนพาคคคนจนนบ

ทำตั้งได้ไซ้ประ โยชน์แมน โยชน์

เป็นไม้ชยาทำงำงำเอย.

นายแก้ว แต่ง

บทที่ ๓๐ โอละเห่โอละหูก

ร้องดลชนตอขหมอ

๑ โอละเห่โอละหูก

กิดดวยเตศนหอนแถกอนไก

ทำชนนแถงมาพาลาไร

เกศดใจกันเนกรวดตงมอเมย

ผัดเมยตาคาทรน

ตมชนนทงได้ ไมคนเขย

กันหมอเล่รยมเทม ไฟตอกเตย

จนมเขยเพราะวงอาทธาตคุนเขย.

กรมหมื่น (กรมพระ) ค้างวังวานภาพ ทรงแต่ง

บทที่ ๓๑ ดิงถมอมเข้าพอง

ร้องดลสิ่งทองมอญ

๑ ดิงถมดิงถม

โสนอมเข้าพองคทองไม้เห็น

ดิงถมพนเขยตชยอกรเนน

มาอมถิ่งนงเตนไม้เห็นคอง

เมตทการตั้ง ได้ไม้ตลชด

มาทชตชอถดต่างกันกิดหันทอน

ทำ โย โยเฮเฮล่งเวรอน

คนจะถ่ววถบดตั้งไม้คเอย.

นายขัต เปรียญ แต่ง

บทที่ ๓๒ อมกอนตุโรนคุดหนึ่ง

ร้องดลสระบุหร้งนอก

๑ อิมเอยอิมกอน

รับจะไปคุดระคอนไซนหนั่ง

ทงสำรบคบคอนไธรุงรัง

เทมาคนอิมที่ตงให้ถางชาม

การเข้าเฝ้าเบียดเบียนกันอย่างนี้

มีคหณขอเจ้าฟ้าพระเจ้าห้าม

คบเพื่อนฝูงจูงขลุ่ยตีพิณขาน

รักษาความสามัคคีตั้งต๊ะเซย.

กรมหมื่น (กรมพระ) ดำรงราชการภาพ ทรงแต่ง

บทที่ ๓๓ ชมชื่นมฤต

ร้องถ้ำขางประสานลา

๑ ชมชื่นมฤต

ชมชื่นมฤตเพราะเพลงนงนุชเดินเตโช

ระจงคนฮยาเป็นคนใจเมตตอเรอ

ระจงพูดถ้ำที่พอตั้งความใน

แมนเทร มฤตจูงขลุ่ยเป่าพิณ

เคาะกลองพิณตักพินสนมเกิด

พูดกลองพิณแผดขลุ่ยเพื่อเซยไป

ระจงใจเขมทนงนงนุชเซย.

ขอบตัด เบียดเบียน แต่ง

บทที่ ๓๔ เด็กเขยเขยหน้าเขยโยก

ร้องถ้ำลิกน

๑ เด็กเขยเขยหน้าเขยโยก

ระจงใจพาทเพียรเรียนวิชา

ขนิบความรักความดีทุกจตุจ่า

ระจงเพลงพูนนาไท ไคค

เพียรตั้งใจแจจพวย หมายนง

นายทวยรักใคร่ใคร่เซย

ถ้ำตั้งใจเฝ้าทรงชาน

ระจงมธากยศปรากฎเซย.

หลวงไพศาลคีตปสาทร (เจ้าพระยาพระเสด็จ น. ร. จ. เข็ม มาตากุด) แต่ง

เรื่องการสร้างโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ ฯ

ทุนในการจัดตั้งและปลูกสร้างคฤหาสน์ตามแบบแผนและค่าใช้สอยในโรงเรียน
 เด็กของพระอัครชายาเธอ ฯ เป็นของส่วนพระองค์พระอัครชายาเธอ ฯ
 ปรทานเป็นพัน พระราชทานแก่พระคณิกาข้างทิศพายัพ ผู้ขึ้นมาจาก
 รัชทายาท แต่เดิมเป็นต้นตอมาจากเหมือนที่พระอัครชายาเธอ ฯ ปรทาน

เมื่อจะตั้งโรงเรียนเด็กนั้น ประสงค์มากได้ทราบความว่า นาย
 ปรารถนาจะขายที่บางริ้วตามถนนรัตนบุรี เห็นพอเหมาะแก่การตั้งรับ
 รั้วขอความราคาเจ้าของเรียก ถนน ๓ เส้น ๓ วา ยาวตามถนน ๖๓ วา ขึ้นเข้าไป
 ๒๕ วา มีที่ล้นอยู่ ๓ หลัง ๓ เส้น ๕ วา เว้นครึ่งหลัง ๑ นอกถนนเป็นร่องสวน
 เมื่อบอกนายปรารถนาแล้ว จึงซื้อที่นั้นมาแปลงน้อย ๆ ต่อเข้าไปโดยอันดับจน
 กระทั่งคณิกาของสมเด็จพระมหานาค จึงเป็นเนื้อที่ตามถนนรัตนบุรี
 รวม ๗ เส้น ๑ วา

การปลูกสร้างเมือขึ้นแรกทรงถมเขตคฤหาสน์ ๕ ตาน แต่จัดทำถนน
 ผ่านกลางที่ แต่ถนนรัตนบุรีไปจนถึงสมเด็จพระมหานาค ข้างถนนรัตนบุรีคฤหาสน์เป็น
 ๓ ตาน เขาดินมาถมที่ทางด้านตะวันออกปลูกเรือน - ๓ หลังค้ำของกำหลังใหญ่
 เป็นที่เลี้ยงเด็กหญิง ๑ หลังเล็กเป็นตึกสำหรับอยู่หลัง ๑ บนเรือนพยาบาล
 หลัง ๓ ปลูกเรือนสำหรับเลี้ยงเด็กผู้ชายชั้นใหม่ในชั้นแรก ๕ หลัง พระราชทาน
 นามว่า เรือนยศพลหลัง ๓ เรือนนภากรหลัง ๓ เรือนมาตน์หลัง ๓ เรือน
 นิภาพลหลัง ๓ ดังปรากฏอยู่ในรายการเรื่องนถของโรงเรียนเด็กซึ่งพิมพ์มาแล้ว

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายอัครยาภรณ์กับพระชนก
 เจ้าหญิงจวาทวดีของศ พวงพระราชดำริว่าเงินซึ่งเคยจ่ายใช้ ในการสร้าง
 พระเมรุ เปามาด้วยสร้างโรงเรียนเด็กจะเป็นประโยชน์ ยิ่งกว่า ด้วยถึงเวลานั้น
 จำนวนเด็กมีมากจนไม่มีที่พออยู่ จึงโปรดฯ ให้สร้างตึกชนนระวางเรือนมาถน
 กับเรือนเก่าเดิม เรือนละยี่สิบ ๓ ห้อง ให้เป็น โรงเรียนหนังสือใหญ่หลังเดียว
 พระราชทานนามว่า "โรงเรียนอัสสัมชัญ" และโปรดฯ ให้สร้างเรือน
 หอสมุดของเด็กขึ้นใหม่ ๒ ห้อง ให้นามของเรือนใหม่ ว่าเรือนมาฆนทสัง ๓
 เรือนเก่าห้อง ๓ และปลูก โรงสนามสำหรับ ฝึกเด็กศกกรรมจนยกหลัง ๓
 และงานพระศพพระเจ้าลูกเธอครั้งนั้น โปรดฯ ให้เชิญพระศพมาประดิษฐาน
 ที่วัดท่าพลวัดอัสสัมชัญตามเสด็จมาโดยพระราชสุภัต และใช้พระราชทาน
 เเพลิงที่วัดเทพศิรินทร์ราชวดี งานพระศพมีรายการปรากฏในหนังสือราชกิจจา
 นุเบกษา ที่ตีพิมพ์พอ ใต้ข้อนี้.

การพระเมรุพระเจ้าลูกเธอ
 พระองค์เจ้าอัครยาภรณ์และพระองค์เจ้าจวาทวดี
 (คัดจากหนังสือราชกิจจานุเบกษา)

ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุน
 นริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกระแบบให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการทำพระเมรุ
 ไม้ขาวสำหรับ จะใช้ พระราชทานเพลิง พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า
 อัครยาภรณ์ และพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าจวาทวดีของศ ที่สุสานวัด

เทพศิรินทร์ภาวาล์ห้องพลยศยศที่รักษาธรรมเนียม ได้สร้างโคมแบบดาวจรดฤ เพื่อ
ให้ เจ้า เจ้าศกอบุณยเสนาเป็นพระเกษมศาย์แก่พระเจ้าตากเชอ พระองค์เจ้า
อิศริยาภรณ์ พระมหามงกุฏ ๒ ล้าน ๆ เห็นองค์เจ้ากับชายหน้า ตามไปตั้งสำหรับ
ย้ายใน ยอดมณฑปสูงขนาดชด ๓๓ วรศอก แดงสอดดวยราชวงศ์หม
นยเงินทองนารชนันท์ ราชวงศ์บุตรแม่ปวงรังคันเชอ นกพกพระบรมวงศา
นุวงศ์ และข้าราชทนมฝ่ายหน้าบ้านเกินอ นายในชู้ด้านใต้ โปรดเกล้า ๆ
ให้เจ้าพนักงานในกระรวงต่าง ๆ เป็นข้าทนต์พ้องคิดจกรวาลสร้าง และตกแต่ง
ที่จังหวัดวังเสนาและของพระอิศริยาภรณ์ ๑ ตำบลถนนเมือง และทางพ้อง
ดูสำเนาบัตรรักษาการอาณานิ คัดสร้างด้วยเงินตั้งเงินดูกัน ให้เห็นที่ประทับฐาน
พระพุทธรูปสูงสงครของสมเด็จพระศรี ๑ ปลุกไฟประพาศแบบที่ประทับบนองค์กับ
ต้นชูราศรีตานหน้า ดึงกระ โคมที่สวนหลังส่งอรุณราช ๕ กระโจอมแขม
สร้างแบบที่พระสงฆ์วัดบวรนิเวศ และยกกันต่างสำนามทศญาหน้าพลบพลาสน
ให้แอดสอดดวยราว โคมไฟ กั้นนอกออกไปมีปลบพลาแบบที่ขอตพระเนตร
กระบวนแห่ และจัดโรงเรียนมา ให้เป็นทีตั้งรถกิ่งเค็ก จัดเรียนนภาจรเป็นข
เรียนวารีวนและปั้นกลว เรียนผูกธมเป็นอันกลอยพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า
เรียนนางนมแบบที่ของเจ้าฟ้าจักร เรือนแม่แบบแม่โง่งอศิต เรือนนภา
และเรือนแต่ก่อนนบะที่กลวข ใน โรงการเตนต่าง ๆ และดอยไม้พดงกษุคาม
แผนตบหน้าพลบพลาที่รักษาธรรมเนียม อยู่ภายในเขตตรา วังเสนาเด็ก
แผนกานถนนหน้า โรงเตียงเด็กบาง

งานฉลองพระพุทธรูปฉลองพระองค์

วันที่ ๓๑ มีนาคม วันขึ้นปีใหม่ ๒๔๗๓ เวลาบ่ายเจ็ดโมงงาน

โดยเชิญพระพุทธรูปฉลองพระองค์พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ขึ้นไปประดิษฐาน
ที่ห้องกวางสายส่งกลิ่นธูปการณ โรงเรียนเล็ก ตั้งอนุสาวรีย์บนแผ่นฟ้า
แวดล้อมด้วยเครื่องสูงเป็นพระเกียรติยศ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ
ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นนมัสการ
พระสงฆ์ ๓๐ รูป เป็นสงฆ์ร้องเพลง ๒๐ รูป ของช่างในราช दर ๕ รูป
มีพระฉายของพระเจ้าอยู่หัวเป็นประธาน ให้เชิญพระพุทธ
พุทธรูป ในการฉลองพระพุทธรูปฉลองพระองค์ที่กลางแคว้นนี้ องค์สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยเสด็จพระสงฆ์ ที่เชิญพระพุทธ
พุทธรูปแล้ว เสด็จทอดพระเนตรพระสงฆ์ที่ร้องเพลงแล้วเสด็จกลับ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้นนมัสการพระสงฆ์ที่ร้องเพลงแล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๓๑ เวลาเช้าพระสงฆ์ที่ฉลองพระองค์ เมื่อวานนี้ ได้ไปพระราชทาน
ครุฑเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
โดยกระบวนรถพระที่นั่งไปประทับที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงไปทอด
กฐินพุทธกฐินพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน
แล้วโปรดให้เจ้าพนักงานไปรับทอดกฐินพุทธกฐินที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
โดยเสด็จพระสงฆ์ที่ฉลองพระองค์แล้วเสด็จกลับ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับสู่พระบรมมหาราชวัง การมหรสพ
ตามโภชนียกิจแล้วแต่เดี๋ยวก่อน คือ โขน ๑ โรง หุ่น ๑ โรง งิ้ว ๑ โรง มอญรำ ๑ โรง
หนัง ๒ โรง หุ่นกระบอก ๑ โรง และญวนหกตั้งโตม้งกรรวิโตมคตามเคย

การพระศพ

เวลา ๒ ยามเศษวันที่ ๓๒ น. เจ้าพนักงานได้เปิดองพระโกศภายนอก
 เชิญพระศพในทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์แต่หอธรรมสังเวช
 ขึ้นตั้งยังหอออกประตูศรีสุนทร ประตูเทพารักษ์ ประดิษฐานเหนือ
 ราชรถที่ภายนอกกำแพงพระนคร ประตูบพระโกศมณฑปน้อยแล้วตั้งไว้
 รุ่งขึ้นวันที่ ๓๓ เวลาเช้า ๒ โมงเศษได้เตรียมรถพระศพเข้าประตู
 ท้าพระ ครบไปโดยถนนของสนามไชย เลี้ยวถนนบำรุงเมืองตรงไป
 หน้าโรงแสงเล็ก กระบวนแห่ครวญมีขง ๘ ขายเป็นหน้า ขง ๕ ขายเป็น
 พิณพาทย์มโหรี ๒ ต่อมาสายนอกของแห่พยุหัตถ์ ขงขลุ่ยมโหรี ขงมังก
 ระพาเคียวของสังคัมภรณ์ ฉายในมณฑปทรงมณฑปหลัง มีกัณฐ์ขึงขึงพัน
 แดงถึงพณพาทย์ไทยถึงเคียวขลุ่ยพณพาทย์ไทย รถถึงเคียวพระบรม
 วงศ์นางวงศ์ทรงขัตมา แดงถึงทหารเตรและทหารเตรเท้า ต่อไปสายนอก
 มขง ๓ ขายเป็นแห่ขลุ่ยขลุ่ย ฉายในมณฑปที่ศรีสุนทร กัดของพระนระ ฉาย
 จากดอง แดงขม แดงรังสีงข แดงถึงเคียวของสูงสนามตำรวจดกกับเคียว
 นายเวรชาววงศ์คุมเคียว พระแสงทองคำของ แดงราชรถพระบรมวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรแล้วตั้งพระอภรรมา มีนายมโหรีมาดำรง
 รัชการดิ้นแห่พยุหัตถ์เคียวพัด โปนพระภคินีขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยเคียวเคียวเคียว
 คันทาต ๕ ขง แดงถึงเคียวของสูงแทรก มีพระแสงทองคำของตำรวจดกกับ
 เคียวของนายเวรชาววงศ์คุมเคียว แดงถึงราชรถพระโกศทรงพระศพพระเจ้าลูก
 เธอ พระองค์เจ้าศรีวิยาภรณ์ แดงเคียวของสูงแทรกพระแสงทองคำของ
 ตำรวจดกและนายเวรชาววงศ์ยกขึ้น แดงราชรถพระโกศทรงพระศพ พระเจ้า

๒๒๒ พระองค์เสด็จทอดพระเนตร
 ๒๒๓ มีนายมาตุจฉา และตัวท้าวเจ้าพระยา
 ๒๒๔ อินทรพิพิธหมื่นคู่เคียง พัดโบกพระพักตร์มาด้วยบังแทรกเหมือนนกพิราบทั้ง ๒ ราชรถ
 ๒๒๕ มีภูษาผาตาประคองพระ โภคีธารรถละ ๒ คัน มีช่างท้าวไพร่และนาถิวินตาม
 ๒๒๖ พระสัพ แลวเครื่องสูงแห่งมโหรีวงกลมและนายเวรชาดวง แลวเครื่องสูงพระ
 ๒๒๗ โภคีธารรถหมื่นคนพร้อมเครื่องสูงของมโหรี พัดโบกด้วยเชือกของ ๖ ชาย
 ๒๒๘ รัศมีแสงทั้ง ๓ ชายหมื่นคนพร้อมเครื่องสูง ๓ คันในรถหน้าด้วย ชายพันคนพายจวน
 ๒๒๙ แลวเครื่องสูงอีก ๑ คัน มีท้าวเจ้าพระยา ๒ องค์และเครื่องสูง ๒ คันด้วยกระบวน
 ๒๓๐ ท้องพระที่นั่งและเครื่องสูงตาม พัดโบกด้วยเครื่องสูงพระโขนง ๒ คันและเครื่องสูงตาม
 ๒๓๑ พระสัพอีก ๒ คัน ๒ คันเสด็จขึ้นสู่ศาลาที่หน้าชานนอก เพื่อบริการเสด็จขึ้นทรง
 ๒๓๒ เป็ดและพระโขนงประคองบนรถออก เพื่อพระสัพเป็นจวนเสด็จทิวไปประดิษฐาน
 ๒๓๓ เหนือชานนอกหน้า ๓ คัน มีนายท้าวและฐานเขียงรถ ประคองด้วยเครื่องสูงตาม
 ๒๓๔ พระเสวยด้วย พระสัพประคองเครื่องสูงของพระสัพ เสด็จไปประดิษฐานใต้ร่ม
 ๒๓๕ ฉายาทนุมาตามเสด็จขึ้นสู่ศาลา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 ๒๓๖ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปโรงเตี๊ยมเสด็จ ประทับที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 ๒๓๗ ชั้นสุทไธสวรรย์ ทรงไปประพาสตามพฤษภูมิเพชรมุขเป็นเหรียญทอง แลวเสด็จสู่
 ๒๓๘ ชั้นสุทไธสวรรย์ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ด พระองค์สนพระอาการต่างๆ มี
 ๒๓๙ พระองค์เสด็จ พระองค์เสด็จพระสัพขึ้นเสวยพระสุคันธารสาเป็นอันเสร็จพร้อมกัน แลว
 ๒๔๐ ทรงจุลศอกไม้เพลิง แลวเสด็จจากตมพระประพาสที่ราชวัง

วันที่ ๑๕ เวลาบ่าย ได้ทรงพระทานแก่ มีอยู่พระสัพที่พระสัพอีกเสวย
 ทั้ง ๒ พระองค์แต่ชั้นสุทไธสวรรย์ไปสู่วังเวรที่ท้าวท้าวมาแล้ง กระบวนแพท้าว

มีธง ๘ สาย ๕ สาย ๓ สาย ของนายพิทักษ์ ธงสีรุ้งปักซี่ ของมังกะ คู่แท้
 พนมพาทย์ ของนกหัสดีลิงค์ท้าว กตสิงขรณะ จำปี เจ้ากตของเศวตธัมม์แห่งสูงหมื่น
 เสด็จพร้อมเจ้าพระศรีวิสุทธิศศกตยาญาติ แลตั้งพระอภิธรรมน้ำพระทัย
 เสด็จถึงเขตพระแสงสว่างเกษียร ๕ ไร่ ๕ งาน ๕ วา ๕ กว้าง ๕ ไร่ ๕ งาน
 ๓ ไร่ ๓ งาน ซึ่งประทับฐานพระ โทศกตของพระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน พระโศภ
 พระกตของพระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน พระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน พระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน
 แลตั้งพระยานพริกพระ โศภกตพระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน พระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน
 แลตั้งเครื่องสูงทองแดงพนมพาทย์ ไชยสารธงสีรุ้ง ๕ ไร่ ๕ งาน พระโศภ ๓ ไร่ ๓ งาน
 ถึงพระเมรุแก้ว แลตั้งพระเมรุ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 พระ โศภ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 พระเมรุ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 ตั้งฉากบังเพลิงมธุรส ๕ ไร่ ๕ งาน ๕ วา ๕ กว้าง ๕ ไร่ ๕ งาน ๕ ไร่ ๕ งาน
 เสด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนรถ ไปประทับที่
 พลับพลาอักษรยาวริน แลเสด็จตั้งพระเมรุทองทอดผ้าไตรตั้งเศวตธัมม์
 ปกฤษณ์ แลตั้งพระราชนิพนธ์เพลงพระเจ้าอยู่หัวทรง ๘ พระองค์ แลตั้งพระ
 บรมวงศานางวงศ์มาลัยพนมมาลัย ในแตรขลุ่ยวงเสภาวง โศภ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 เพลิงค่อไม้ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 แลตั้งธกตของพระนเรศวร ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 ทรง ไปรษณ ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน ๓ ไร่ ๓ งาน
 เจ้าพนักงานใต้สูงพระอัสสัณโณ

รุ่งขึ้นวันที่ ๓๕ มีนาคม ได้แจ้งพระรูป เวลาเข้าไปรดเกล้า ๆ ให้
 ถ่มเศียรพระเจ้าอุกยาเชอ เจ้าฟ้าขุภักดีศรีสมุทร เสด็จสู่พระเมรุโปรดให้เดิน
 กระบวน ๓ หน้าเวียนพระเมรุครบ ๓ รอบแล้ว ทรงเก็บพระอัฐินบรรจุใน
 พระโกศทองคำ เจ้าพนักงานได้ให้แจกปลีประดู่สุ่นถนอมขึ้นบนท้าวหน้าหน้าหน้า
 ทูลเกล้าฯ ถวาย โรงเคยยกฉัตร

แล้วได้ให้พระองครักษ์ ทูลพระราชทานเพลิงพระศพมาทูลเกล้าฯ ถวาย
 ถวายพระดุษฎีในอุโมงค์ด้วย

กระบวนให้พระอัฐิน มี ๓ ง. ๕ ง. ๓ ง. ๑ ง. ๑ ง. ๑ ทรงฉายพระรูป ทรง
 ฉัตรบังพระสุริยาภรณ์ ทรงพระสุพรรณบัฏ ปราบพระสุพรรณบัฏ ทรงพระสุพรรณบัฏ
 แดงทอง แดงเงิน ๓ ง. พระราชทานพระอัฐิน ๒ พระราชทาน มี
 เครื่องสูงพระมหากษัตริย์ ทรงใช้กับขลุ่ยฝรั่งทรงเสกหม้อกันทั้ง ๕
 พระราชทาน มีกุษาพลาประจำพระองค์พระราชาชนชั้นสูง พิณพาทย์
 ไทยจีน และกระบวนเคารพกระบวนให้พระอัฐินด้วยเหมือนกัน

วันที่ ๑๖ มีนาคม ได้ให้พระอัฐินเคลื่อนสู่อาคารโรงเคยยกเศียร
 โดยกระบวนหม้อพระอัฐินมาทูลเกล้าฯ ถวาย นามเจ้าประคุณศรีศกีสัตยธรรมา
 ประคองพระอัฐิน ตั้งศาลพระศพในพระบรมมหาราชวัง

ตั้งมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ ๑ พระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้า
 ลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงวรมลนาถนารี โปรดฯ ให้ตั้งพระศพไว้ในโรง
 เสด็จเสกปลีประทักษิณหม้อกันหนึ่ง หม้อ เสด็จพระราชาบุคคลทรงยศ
 เจ้าพระยาพระคลัง ๓ ถวายหม้อพระอัฐิน ๓ และ

ได้สร้างครัวแต่ละ โรงเลี้ยงอาหารจนใหม่ด้วยอีกหมู่ ๑ ที่กั้นแต่เรือนโรง
มรรคาซึ่งกล่าวมายังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

เมื่อสร้าง โรงเลี้ยงเด็กจนแล้ว เจ้าจอมมารดาจีน เจ้าจอมมารดา
ของพระอัครชายาเธอ ๑ มีความรักใคร่ชอบใจใคร่จะช่วยการพระกุดัดตาม
กำลัง พระอัครชายาเธอ ๑ ทรงพระกรุณาเจ้าจอมมารดาชรายักษ์แล้วจะ
ไปมาลำบาก จึงโปรดให้ยกเรือนจนอีกหมู่ ๑ ในบริเวณโรงเลี้ยงเด็ก
ทางด้านเหนือเขื่อนของเจ้าจอมมารดาจีน ท่านมาอยู่โดยนั้นจนสร้าง
พระราชวังดุสิตแล้ว จึงได้ย้ายไปอยู่บ้านซึ่งพระบิดาทรงสร้างไว้ชุกใหม่
ใกล้ตึกขลุ่ยของตำหนักนั้น แต่ท่านชอบเพราะเหตุซึ่งสร้างประธานที่ โรงเลี้ยงเด็ก
เรือนนั้นเป็นเรือนไม้ จึงโปรดให้ยกไปตั้งที่ที่ใหม่ ครั้นเมื่อเจ้าจอม
มารดาจีน ได้มรณภาพแล้วสละกับสมเด็จพระนเรศวร กว้างเรือนนั้นย้ายไปปลูก
ประธานอีก ที่หอสมุดมาจนถึงรัชสมัยพุทธศักราช ๒๔๖๖ เรือนนั้นยังรักษาไว้ ทรง
สถาปนาเป็นวัด

ระเบียบการศึกษา

ในโรงเลี้ยงเด็กของพระอัครชายาเธอ ๑

เมื่อตั้ง โรงเลี้ยงเด็กนั้น ระเบียบการศึกษารวมบ้านเมือง ยังไม่ได้
ตั้งหลักตั้งตัวเป็นรูปเป็นร่าง มีธรรมเนียม และชุดธรรมเนียมอย่างทุกวันนี้ แต่การรับเด็กเข้า
โรงเลี้ยงก็กำหนดว่าจะรับแต่เด็กที่พร้าหรือเด็กชนบท เด็กที่รับเข้ามาตั้งแต่นั้น
ถูกย้อมขนไปจนอายุถึง ๓๖ ขวบ จึงได้กำหนดเป็น ๒ จำพวก คือ พวก
จำพวก ๑ เด็กจำพวก ๑ ซึ่งเท่าไรก็ขอการรียนนามเขียนอ่านบ้าง

เด็กซึ่งจตุการมฤตชน

ระเบียบมฤตชนนั้น

กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

ทรงพระดำริขึ้นใหม่

และได้ทรงแต่งแกตงไว้ ในหนังสือมฤตชนเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๓๓ ดังนี้

ระเบียบการมฤตชนเด็ก

การดูแลเลี้ยงมฤตชนเด็กที่หย่าขาด โดยทาสแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็น ๓ ชั้น

๑. ชั้นแรกเกิดมาจนจบได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ

๒. ชั้นที่สองเป็นเด็กซึ่งได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ ซึ่งถูกขายหรือถูกลักไปขายหรือลักไปเป็นทาส

๓. ชั้นที่สามเป็นเด็กซึ่งได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ ซึ่งถูกขายหรือถูกลักไปขายหรือลักไปเป็นทาส

๔. ชั้นที่สี่เป็นเด็กซึ่งได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ ซึ่งถูกขายหรือถูกลักไปขายหรือลักไปเป็นทาส

๕. ชั้นที่ห้าเป็นเด็กซึ่งได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ ซึ่งถูกขายหรือถูกลักไปขายหรือลักไปเป็นทาส

๖. ชั้นที่หกเป็นเด็กซึ่งได้แก่เด็กซึ่งรอดตายจากครรภ์มารดาแล้วแต่ยังไม่ถึงวัยบรรลุนิติภาวะโดยวิธีใด ๆ ซึ่งถูกขายหรือถูกลักไปขายหรือลักไปเป็นทาส

๓ ให้ชานหนังสือออกเขียนได้

๔ ให้คัดเลขเป็น

๕ ให้รู้จักรักษาอริยาบถ

๖ ให้หุงเขาคันแกงเป็น

๗ ให้เย็บผ้าเป็น

๘ ให้ขนคั้นไหมเป็น

๙ ให้ถายผ้าเป็น

๑๐ ให้ปลูกพืชกระท่อมที่อยู่นั้น

๑๑ ให้ปลูกปลูกต้นไม้

๑๒ ให้รู้จักแต่งตัว

ความรู้อ่านหาพจนานุกรมเห็นทั้ง ๓๐ อย่างนี้ มิใช่ว่าจะตักให้ไปเรียน

ในโรงเรียนทุกอย่าง ส่วนเป็นความรู้อ่านตามวาทาและมูลของคณาจารย์สอน

ให้เด็กได้แก่ชกจน ถึงว่าเช่นนี้ ถ้าไม่มียศบวชหรือรักให้ทอนผู้ชำนาญสั่งเสีย

หรือเขาใจนึกได้ก็ตายประการ ที่ประการ ๓ จะสั่งเสียความดีทุกอย่างเพียงเท่า

นั้น ที่ไหนจะเรียนวิชาได้ถึง ๘ อย่าง ๓๐ อย่าง ประการ ๓ จะเห็นว่า

ที่พระสงฆ์มีความรู้แตกต่อง ๓๐ อย่างดังนี้ ทั้งจะเป็นเครื่องเตือนชวนแก่เด็ก

ประการ ๓ จะเห็นว่าทุกทนต์บรรณตามรับอย่างใน ๓๐ อย่างนั้นไม่ควรจะ

สอนเด็ก เพราะไม่ประโยชน์อันใด

ความสั่งเสียและความเข้าใจของท้าวผู้ชำนาญเขียน ในข้อที่เด็ก

อายุเท่าไรจะเรียนไม่ได้ หรือข้อที่พระเมตตาเตือนชวนแก่เด็กนั้น ข้าพเจ้า

ขอชี้แจงโดยชัดแจ้งว่า ข้าพเจ้าได้ทดลองแล้วแต่ไม่ได้เห็นเช่นนั้นเลย ใน

ข้อที่ ๑ ความรู้เหล่านี้จะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์
ที่แท้จริงหรือยัง ? คือต้องไปก่อน แล้วจึงจะขอชญาของลูกศิษย์

๑. ความรู้ ด้านหนึ่งถือแต่เขียนเท่านั้น ที่จะเป็นประโยชน์
ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตเลยของลูกศิษย์ แต่ถ้ามองดู
ที่ด้านหนึ่งถือแต่เขียนเท่านั้น พยายามจะรู้ในสิ่งที่จริง ๆ ชาวโลกเห็นว่าการรู้ที่เขียนไว้
เขียนหนังสือออก ก็มีความหมายหรือประโยชน์อะไร ? ได้ความรู้เข้าใจที่ถ่อง
แท้แน่นอน เมื่อถึงเวลาที่จะต้องไปลงมือทำจริง ๆ ส่วนวิชาเขียน
หนังสือออกนี่ ก็เขียนเพียงเพื่อ ๆ เขียนจดหมายด้วยเส้นดินสอหรือปาก
กึ่งพิเศษที่เห็นมีมากในแผ่นกระดาษ ไม่ต้องการที่อื่นหรือให้ตนเองนึก
วิชาอ่านเขียนที่ถ่องแท้ของว่า โดยย่อแล้วให้เรียนเข้าใจความบริสุทธิ์ของหมาย
เมื่อวางตัวแล้วเขียนมาที่ ท่าน และอาจเขียนความประสงค์ของจดหมาย
ที่หนังสือได้เท่านั้น

๒. ความรู้ ที่คิดเขียนแต่ ในตัวของประโยชน์ ไม่มี ข้อที่มุ่งเพียง
เหมือนกัน แต่ถ้ามองดูที่จริง ๆ นั้น ชาวโลกเห็นว่าเพียงสามัญตรี
คือ นม ปลา ไข่ ผัก กับมาดราจก็คิดเขียนมาที่นักเรียนและเวลา
ครู เขียน ๆ เท่านั้นพอแล้ว

๓. ความรู้ วิชาการภาษาอริยาบถ (อริยา) นั้น วัตถุประสงค์ของชญา
เมื่อคิดว่า ชาวโลกมาด้วยความรู้อย่างไรก่อน ความรู้ ของชาวโลกรวมเข้า
ในหมวดวิชาอริยาบถกัน คือ

รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปจากนั้นด้วยภาษาสัญลักษณ์ประการ ๓

ข. กรงขังคนชราคนเฒ่าคนแก่ ไม่ให้มีประมาณผู้ใหญ่ประการ ๓

รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขยายให้เป็นอันตรายประการ ๓

รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (อนาถา) (อนาถา) (อนาถา) อันตราย

โดยฉบับแรกคือ เช่นใน รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปของแท้ และ ความสะอาดของเครื่องใช้คนเป็นทางให้มีความสบายมั่นคงประการ ๓ ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ประกอบกิจการหรือการศึกษารายงาน เมื่ออธิบาย ความหมายของรูปเหล่านี้ได้ ความหมายประการ ๓

๕. ความรู้ของชาติมีความมั่นคงมั่นคง ไม่ค่อยง่อนแง่น และประ โยชน์ ของคนหรือชนชาติแต่คนใดใดก็จงใจกันคนใดใดเป็นพวกต่างคนแต่คนใดคนใด

ซึ่งคนหรือชนชาติคนใดคนหนึ่งเพราะเด็กชายคนหนึ่งคนใดคนใด ไม่ ควรจะให้เป็นที่ยอมรับของคนไทย และถ้าหากเขาคนใดคนใดเขาพบเจอ เห็นกำลังมีคนหรือคนใดคนหนึ่งคนใดเพียงให้ รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กับเขาคนใดคนหนึ่ง เช่นคนปดีย์ ทอดนัย เก่งคนดีหรือเก่งคนดีอะไร ดังกล่าวย่างหนึ่งอย่างเป็นคน

๕. ความรู้ของชาติมีความมั่นคงมั่นคง ไม่ค่อยง่อนแง่น และประ โยชน์ ของคนหรือชนชาติแต่คนใดใดก็จงใจกันคนใดใดเป็นพวกต่างคนแต่คนใดคนใด เห็นกำลังมีคนหรือคนใดคนหนึ่งคนใดเพียงให้ รูป จตุรพักตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กับเขาคนใดคนหนึ่ง เช่นคนปดีย์ ทอดนัย เก่งคนดีหรือเก่งคนดีอะไร ดังกล่าวย่างหนึ่งอย่างเป็นคน และสิ่งต่าง ๆ ที่ให้ คนแต่ละคนแต่ละคนได้

๒. ความรู้ การเขียน เห็นจากตัวอักษรเล็ก ๆ ไปทางซ้ายหรือขวา ก็จะเข้าใจ
ถ้าเป็นวิชาสำหรับแต่ผู้หญิงพวกเดียวกันเขาเข้าใจดี

๓. การที่ให้หัดเขียนเลขไทย ด้วยปากจะให้หัดเขียนอยู่สักหน่อย แต่
เมื่อพิจารณาดูประ โยชนักแต่เห็นเลขไทยจะเขียนอย่างคด

เป็นการทำใจทางกายเส้นสายแข็งแรง ทั้งยังเขาเรียกเอกรขอไซค์
หรือยมนั้นคดก็อย่าง

เป็นประโยชน์แก่การจะทำงานหนักไปภายหลัง คือ เป็นชาวสวน
เป็นต้นอย่าง

เป็นประโยชน์แก่การทอผ้าทอกระดาษ ในภายหลัง คือ ไปพบเลื้อ
จรได้ทอผ้าเป็นต้นอย่าง

เป็นประโยชน์ ในการทำเขารอบ ในภายหลังอย่าง

๔. การที่ให้เรียนเลข ถึงจะให้อธิบายประ โยชนักเห็นจะเข้าใจได้
คดก็แต่

๕. ความรู้ปกติที่พกรที่ขมที่ขาคียมนั้น ถ้าพเจ้าหมวยความว่า
เหมือนขอขางทำไม เสด็จจากแต่ละเครื่องให้ แร่ของเมล็ดก็ให้เล็ก ๆ ถ้าจะช่วย
กันปลูกกระที่ขมก็อยู่ได้ หรือจะว่าตามเกิดสร้างบงกคตาม

ความรู้วิชาเลขประ โยชน นั้นแต่มีความรู้อย่างอื่นรวมอยู่ด้วย
หลายอย่าง ก็ขม คด ไซ้เส้นของมขลัญญ์ เช่นมคตราเลขของความเป็นคน

จะรู้ จกสิ่งซึ่งควรจะประดิษฐ์ประดิษฐ์ได้เป็นประ โยชนใดด้วย จะเป็นคนรู้
คิดตัวไปทำที่ขาคียคนได้ ในภายหลัง

ความรู้ เรื่องเลขขอมจะแต่เห็น
ประ โยชน ได้ โดยง่าย

๙. ความรู้สึกต้นไม้ นักปราชญ์โบราณได้กล่าวอย่าง ก่อ จรูญกรรม
 บำรุงต้นไม้ ให้อยู่ไปทางน้ำและรักษาต้นไม้ ต้นไม้ จรูญเห็ดเห็ดเห็ดเห็ด
 แสงรัยของต้นไม้ ทั้งร่มบำรุงต้นไม้เองก็มีได้เคย ความรู้สึก
 ย่อมเป็นต้นทางของการทำเรื่องอันดี โดยที่ผู้ศรัทธารักษามันไว้
 ของคนต่อไปภายหลัง

๑๐. ความรู้สึกเสียงเสียงคนพูด เสียงโห่ร้อง มีเสียงให้ชม
 การเสียงดังซึ่งเห็นคนร้องไห้ เสียงร้องไห้ การเสียงดังซึ่ง
 มีความโกรธแค้นด้วย เสียงร้องไห้เสียงร้องไห้เสียงร้องไห้เสียงร้องไห้
 คือของพยานซึ่งปรากฏแก่คน (เสียงร้องไห้ เสียงร้องไห้) ซึ่งปรากฏ
 ซึ่งเกิดจากความกลัวของจิตอย่างเล็ก ๆ โสภณเสียงร้องไห้ เสียงร้องไห้
 ซึ่งเห็นเป็นต้นเกิดของความโกรธแค้นด้วย ๑. ความพิจารณาอย่าง ๑. ความเพียร
 อย่าง ๑. หรืออาจจะกล่าวโดยย่อในลักษณะของเด็ก เสียงร้องไห้ เสียงร้องไห้
 เป็นประโยชน์แก่ในการเสียงดังอย่างเดียวกัน ดังที่ไม้ในต้นต้นต้น ต้น
 จะไม่เป็นประโยชน์ไปเป็นอย่างอื่นอีกมาก คือคน (เสียงร้องไห้)
 ทำไร่นาคาขายบรรดาซึ่งของอันต่างต่างดังด้วย

ความรู้สึก ๓๐ อย่างข้าพเจ้าเห็นว่าประโยชน์อันมากอันเป็นอัน
 คงแข็งแรงมา จึงเห็นควรที่จะยกขึ้นเด็กทุกอย่าง
 เมื่อนั้นเช่นนี้เอง จิตของข้าพเจ้าให้เขาได้คิดเห็นว่าทำไม่จึงจะสอน
 วิชาทั้ง ๓๐ อย่างนี้แก่เด็ก ๆ อายุเพียง ๘ ขวบไปหา ๓๓ ขวบได้ ในวิชา
 ๓๐ อย่างนี้ซึ่งได้ โดยลักษณะต่างกัน วิชาบางวิชา คือ หุงข้าว
 คัมภีร์ ๑ ขนต้นไม้ ๑ ฉายน้ำ ๑ ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก ๑ ปุ๋ยต้นไม้ ๑

เสียงสัตว์ ๓ หกขบางนถวนเป็นภาวเจือต้นหก อาจร่อนแนะนำไปใน
เวลาให้เด็กเล่น

วิชาปรัชญาปริยายอยู่ในความประพฤติเสมอ (คือของขบขันจนแสร
รงให้) เป็นถาวรต้นหก และร่อนไม่ในอรรถแต่ปากครของเด็ก

วิชาบางอย่าง คือ วิชาหนังสือ ๓ วิชาเลข ๓ วิชาเขียน ๓
ตามอย่างนั้นเป็นวิชาคองต้นหกในกเทศโรงเรียนตามเวลา

ว่าโดยข้อวิชา ๓๐ อย่างนั้น ต้นหกได้ โดยลักษณะต่างกัน ๓ ประการ
คือต้นเป็นภาวเจือประการ ๓ ต้นเป็นภาวประพฤติเสมอประการ ๓
ต้นเป็นภาวเรียนประการ ๓

เช่น วิชาหนังสือ ๓๐ อย่างนั้น จากตามตเตกจรุ โดยยงตองกัน คือ
วิชาบางอย่างเพียงแต่ผู้ใหญ่แนะนำ เด็กจรุ เสด็จด้วยความเต็มใจ วิชา
พวกนี้คือหนังสือคองแดง ๓ หนังสือไม้ ๓ ฉายไฟ ๓ เขียน ๓ ปดุกทพ
กระตอม ๓ ปดุกคินไม้ ๓ เสียงสัตว์ ๓ รวม ๗ อย่างด้วยกัน วิชาบางอย่าง
ผู้ใหญ่คองบังคับเด็กจรุ ในพวกนี้ คือ วิชาหนังสือ ๓ วิชาเลข ๓
วิชาปริยาย ๓ วิชาหนังสือ ๓๐ อย่างต้นหก โดยลักษณะต่างกัน และเด็ก
ย่อมจรุได้ โดยลักษณะต่างกนตงน ทงกาทนคเวลาจรุต้นหกได้ ๕ ปี
คือแต่เด็กอายุ ๘ ขวบไปจนถึง ๑๓ ขวบ ฉากเขาเห็นวการูปกครของตุนต
เด็กมีข้อตำหระแฉวคองจรุต้นหก โดยง่าย

วิชาหนังสือ ๓๐ อย่างนั้น จากแต่กเป็นของธรรมดาเด็กเร้าเรียนกัน
ขยู่เรวดแต่บทตงนนี้ แต่จะไม่ไ้เรียนโดยวคิ และไม่ไ้ได้เรียนทงทุกขย่าง
ตุนแต่เด็กขวบบ้านนอกเล็ก ๆ ใครไปสอนให้มันง่ายว่า ใครไปสอนให้มัน

ชนิดใหม่ ใครต้องสอนให้มันเลยกาย เพราะมันดีขี้เส็กเหมือนกับเรือไฟ
 ที่เขากลับแล้วไปข้างหน้า ก้าวคือไม่มีความขลาดจนกระทั่งมันยังไม่เปิดคิ
 ถานผู้ใหญ่คอยล่อทีเข้แนะนำให้มันไปข้างใดก็ตามแต่ ก็จะเป็นประโยชน์ได้
 โดยง่าย สก่างระการของมันนั้น คือเขียนวงให้มันเป็นคัน เช่นนกเส็ก
 พยัคฆ์ให้มันดอย ทำไม้กั้นเหล็กตีกับไม้จนกระทั่งมัน ก้าวคือเส็ก
 ก้าวเป็น ในเรื่องหรืออะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นคน

ข้าพเจ้าเพื่อมาขงวิชาที่ทางของครูสอนให้ ก็ยังเหมือนตัวพวก ๓๖ อย่าง
 นั้น ข้าพเจ้าก็เหมือนตัวพวกของครู สอน บ้างจากภายนอกของโลก ภายนอก
 คือเรื่องนั้นเองนั้น เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้
 ของเรื่องนั้น เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 เที่ยงแต่ก็ด้วยภาพมันเองนั่นแหละนั้น มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 เขาแล้วแต่ก็ในเมื่อเวลานั้น มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 การรักชาติ ความรักของครูสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 แลร์คของภาษาที่สอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 มันสอน เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 แลร์คของ ๑ คือมันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 อื่น วิชาที่สอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 ภาแต่มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 นั้น แลร์คของสอน ๑ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 สอนแล้วแต่ก็ในเมื่อเวลานั้น เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้
 กัดของสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้ เวลานี้มันสอนให้

เดิน เถียงตัวกเพียงเตียงกระต่ายหรือคนกึ่งสมอไปก่อน การฝึกสอนนั้น
 ผู้ ใหญ่ของบ้านหรือระแวกออกเล่นด้วยกับเด็กจนจรดเย็นได้ ค ถ้าเป็นทีเตียง
 เด็กมาก ๆ อย่าง โรงเรียน โรงเรียนเด็ก ก็จัดจุดไฟเป็นหมวดเป็นหมู่ช่วย
 ที่ทำการเท่านั้น มีผู้ ใหญ่แนะนำบอกคอยดูแล ถ้าเห็นเด็กคนใดคว
 จรเมทากรรมผิดชอบชยางไรก็ให้ตัก ให้รู้สึกรับโทษทัณฑ์กันในกรรม
 ทำหน้าที่ใด ต้องน ะตักเตือนนตงจรดเย็น ๓๐ อย่างได้ทุกคน จรดต่างกัน
 กัทรูดบ้าง ไม่ตักบ้าง ตามอุปนิสัยเด็กมาไม่ละอวด
 เรื่องความดีสำหรับคนเด็กน ชาติเขาเกิดเห็นทีละอย่างหนึ่งถึงสองอย่าง
 และได้ตลอดของชั้นเด็ก (ในโรงเรียนเด็กของพระศกษายาเธอ) ตาม
 วิชาที่เขาเรียน เห็นเข้าเร็วได้ จึงได้เรียบเรียงส่งมอบส่งขวัญานให้ท่านทงปวง
 บ้านเดิน

ระเบียบการฝึกสอนพิภคาวานสำหรับเด็กชาย ส่วนสำหรับเด็กหญิง
 นั้น ดัดการฝึกสอนซึ่งแก่แก่ถึงเด็กหญิงออกเลย แต่เพิ่มการฝึกสอนบาง
 อย่าง คือการเย็บผ้า การประตอชยอาทว และการเตียงเด็กทวกรให้ถวนถ
 คิชนกว่าสอนเด็กชาย

ประวัติโรงเรียนเด็กพระอัครชายาเธอ ฯ

โรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ ฯ จำเดิมแต่ตั้งมาที่มณฑลฉะเชิงชอง
 บางอย่างจึงมิได้กล่าว ความลำบากนั้นไม่เพราะขาดกำลังหรือขาดความ
 ขาดการระงับการ หรือการอื่นอย่างอื่นแต่เพราะเหตุที่
 ขาด ความไม่ตั้งใจเด็กมาเรียนจนเกินสองปี จึงจะเรียนได้ ในรูปภาษา
 ดกขม ขาดอยู่แต่เดิม ความลำบากเกิดเพราะมีเด็กนอก
 เกณฑ์ ทั้งโรงเรียนเด็ก ก็ยังมีเด็กอื่นเข้าหรือเด็กกำพร้าเข้าอย่างเข้าโรงเรียน
 ทั่วไป เหตุนี้ในในประเทศนี้ ความซุกซนของคนจนไม่เคียดระแวงแรง
 เหมือนกับในประเทศอื่น โดยมาก หรืออย่างง่าย ๆ เพราะลักษณะของ
 อดตายไม่เกียดกันในประเทศนี้ คนจนที่มดกจึงไม่เคียดระแวงเท่าใดนัก
 อดประการ ๓ ขวมน้ำตาช้ำช้ำ เมื่อก่อนไม่ยากเพราะกลัวถูกด้วย
 ความรัก เหนียวแต่เพราะความจำเป็น เช่นอดอดยากยากเข็ญจนเห็นว่า
 ถ้าเขาถูกใจกับคนยากจนเป็นอันใดราย หรือจนจนเพราะเห็นว่าการที่พวก
 อดจนจนเป็นอันใดก็มิได้แก่ถูกกว่าเลี้ยงไว้ของจนจนพวก ก็นั้นความ
 อดอยากยากเข็ญก็มี ในประเทศนี้ การที่พ่อแม่ยอมยกลูกให้ แก่ผู้
 อื่น จึงมักเป็นเพราะเห็นว่าจะเป็นคุณความดีแก่ลูกเข็ญ แม่พธิ
 แม่ที่พธิเป็นตนแต่ทราบสามารถลูกให้ผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน ก็ยัง
 ให้ คือแม่เชื่อว่าลูก จะปราศจากภัยอันตราย เพราะความบังเอิญถ้าความ
 บรรเทาเด็กที่พามาถวายเขา โรงเรียนเด็ก มักเป็นจำพวกที่พ่อแม่เห็นว่า
 เป็นคุณความดีแก่ลูกยิ่งกว่าตนเองเอง โดยมาก ที่นั้นถูกผู้ใดตรึง

ดำรงแก่พระอัครราชยาเชอ ๑ ขอให้โรงเรียนราชวิทยาลัยมาอาศัยตั้งที่
 โรงเรียนเด็กชวศราว เพราะสถานที่นั้นจำนวนเด็กนักเรียนโรงเรียนเด็กน้อยถึง
 กว่าแต่ก่อนถึงกต่างมา เรียนซึ่งได้สร้างโรงวางเขียนบ้าง พระอัครราชยา
 เชอ ๑ ก็ทรงอนุโมทนาตามพระราชประสงค์ บ้านเขตต์ที่แยกกันเป็น ๒
 ส่วน ส่วนหนึ่งคือเก่าซึ่งเคยเป็นโรงเรียนเด็กหญิงอยู่แต่ก่อนนั้นจัดเป็น โรง
 เขียนเด็ก ที่สอนเขียนหนังสือสร้างใหม่ มีนายส่งดัดสันฐานการเป็นต้น
 จัดเป็น โรงเรียนราชวิทยาลัย ตามเสด็จพระครูหลวงสดวงโปรด ๑ ให้เขียน
 คำเข้าแก่โรงเรียนเด็กปัส ๓๒ บาท เพื่อบริโภคสิ่งเลี้ยงในกรรมสิทธิ์
 เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
 หักโปรด ๑ ให้โรงเรียนราชวิทยาลัยย้ายมาอยู่ในบริเวณของยุคิศวรรณ์ สร้าง
 โรงเรียนขึ้นใหม่ที่ตำบลบางขวาง แขวงจังหวัดนนทบุรี แล้วย้ายโรง
 เรียนราชวิทยาลัยไปจากโรงเรียนเด็ก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ในเวลานั้นพอ
 ประจวบสมณาคมนานาชาติสยาม พร้อมด้วยกันตั้งโรงเรียนเบญจมราชูทิศ
 ถวายพระราชาคณะชั้นของพระเดชพระคุณพระปิณฑมเด็จพระสังฆมณฑลเจ้า
 อยู่หัว แล้วย้ายได้ทุนทรัพย์ พอการแล้ว แต่ยังไม่มีการตั้ง โรงเรียน
 ขึ้นว่า โรงเรียนราชวิทยาลัยได้เคยอาศัยอยู่ที่โรงเรียนเด็ก จังหวัดชวศราว
 ตั้งโรงเรียนเบญจมราชูทิศ ในที่ซึ่งโรงเรียนราชวิทยาลัยเคยอาศัยมาแต่ก่อน
 พระอัครราชยาเชอ ๑ ก็ทรงยินยอมอนุโมทนาโปรดอนุญาตให้ โรงเรียนเบญจม
 ราชูทิศตั้งในบริเวณโรงเรียนเด็ก โดยเสียค่าเช่าเพียงปีละ ๓๒ บาทพอรักษา
 กรรมสิทธิ์ ได้เปิดโรงเรียนเบญจมราชูทิศตั้งแต่วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.
 ๒๔๕๔ และยังคงอยู่ในบริเวณที่โรงเรียนเด็กนั้นสืบมาจนทุกวันนี้.

ประวัติบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงเรียนเด็ก

๓. กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ซึ่งชำนาญการตั้งโรงเรียนเด็กมาแต่แรก ค่อย้ายจากตำแหน่งอธิบดีกระทรวงมหาดไทย ไปเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ย่อมทรงคิดราชการทางกระทรวงมหาดไทยมาก ไม่สามารถจะช่วยเหลือโรงเรียนเด็กได้ดังแต่ก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พินิจจากหม่อมราชวงศ์ชานอภัยการ และโปรดฯ ให้โรงเรียนเด็กขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย.

๔. นายใจ สวัสดิ์มานนท์ เดิมเป็นตำแหน่งกุฎเยอเมืองเข็ญ (คือพิพจน์พลเรือน แรกตั้งอยู่สังกัดกรมตำรวจมหาดไทย) ได้รับแต่งตั้งมาเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจในโรงเรียนเด็กแต่แรกตั้ง ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นมหาดไทยชั้นตรี (มีรูปปรากฏอยู่ที่รูปหมู่เด็กโรงเรียนเด็ก และรูปเด็กทำถรณ์) เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคืนยศ ได้ทูลขอพระเนตรเห็นมือและคานขลุ่ยสำหรับโปรดฯ ทรงยกย่องว่าเป็นผู้สามารถในการบริหารอย่างดียิ่งคนหนึ่ง ครั้นเมื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นในชั้นแรกจะให้เป็นแต่ที่เสด็จประพาส ได้ทรงเลือกให้หลวงศุภคนคราณัติ จะโปรดฯ ให้เป็นเจ้ากรมศุภคนคราณัติ พระราชทานสัญญาบัตรเป็นมหาดไทยชั้นตรีแต่แรก แต่การตั้งกรมศุภคนคราณัติยังไม่เสร็จก็ยังไม่ได้ย้ายไป พอกระแสพระราชดำริร่างรัฐธรรมนูญเปลี่ยนเป็นพระราชวังที่เสด็จประทับ หน้าที่การพิทักษ์รักษาสูงตามตำแหน่งซึ่งกะไว้แต่เดิม หลวงศุภคนคราณัติจึงอยู่ในโรงเรียนเด็ก

แต่กระทรวงธรรมการคงเห็นคุณค่าแห่งผู้พิการเหล่านั้นที่โรงเรียนราชวิทยาลัย
 รวมกันก็เป็นผู้พิการ โรงเรียนเด็กของพระอัครราชกุมาร ๑ ต่อมา ได้รับ
 พระราชทานตั้งโรงพยาบาลเด็กชนบทขึ้นเป็นพระประมุขทุกพระองค์ตั้งกต
 ธิ์ในกระทรวงธรรมการ รัฐบาลคือพวกราชวงค์คนค้ำตำแหน่งออกกับ
 พระราชทานแบบบ้านปูนสีแดง พ.ศ. ๒๕๑๐ กรมอนามัยเอาอายุได้ ๑๗ ปี
 พระประมุขทุกพระองค์ที่แรกมาชั้นแรกกระทรวงโยธาธิการ โดยนำ บุตรีตา
 ๓ คน (บุตรคนโตมี) ชื่อผด ได้เป็นพระยาวิชาญเคหาคารง ผู้ว่าการจังหวัด
 เชียงราย บุตรคนเล็ก ชื่อโต ได้เป็นหลวงอนุภักดีชั้นขุนผู้ตรี ใน
 กระทรวงธรรมการ วิชา ชื่อเพิ่ม ได้ถวายไว้ในพระอัครราชกุมาร ๑
 ไปรับราชการให้เป็นหม่อมพ่อกหม่อมแม่ (เสกถึง ๑๑ สมพันธ) มีฐานะเป็น
 หลานแห่งหม่อมเจ้า จึงกราบถวายบังคมทูลขอออกมารับราชการได้มาเป็น
 ศึกษากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ยังอยู่ที่วัดเทพศิรินทร์ราชวรวิหารคน
 ๓. หม่อมคง เดิมเป็นแพทย์ของอยู่ในโรงพยาบาลศิริราช แต่
 ก่อนตั้งกรมพยาบาล เมื่อส่งโรงเรียนเด็กของพระอัครราชกุมาร ๑ ได้มา
 เป็นค้ำตำแหน่งแพทย์สำหรับโรงเรียนเด็ก (มีรูปปรกฏในรูปหมู่ใหญ่) ด้วย
 แต่เมื่อได้ย้ายจากค้ำตำแหน่งในกรมพยาบาล ต่อมาได้รับพระราชทาน
 ตั้งญานบัตร เป็นขุน แล้วเลื่อนเป็นหลวงแพทย์พิเศษ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระ
 พิษณุบรรณประสาธน์เวช และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้นเป็นพระ
 ยาพิษณุบรรณประสาธน์เวชเมื่อก่อนถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๖

๔. ครูนกยูง วิเศษกุล เป็นครูคนแรกในโรงเรียนเด็ก เดียวกัน
เป็นมหาอำมาตย์ ไท พระยาสุรินทรราชา อธิบดีกรมพลอากาศ กระทรวง
มหาดไทย

๕. ครูบุญรอด เก่งบุบผะ เป็นครูคนแรกในโรงเรียนเด็ก เดียวกัน
เป็น อำมาตย์ ไท พระยาธรรมมัญญิต กกรมทนาย

๖. ครูจันทน์ เทพพิทักษ์ นิตยธาดา ต่อมาเป็นมหาเสวกเอก
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เลขาธิการกระทรวงธรรมการ

๗. ครูเทม ผ่องพจน์ เดียวกันเป็นมหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยภท
ตกรกิจ

ครูทอง & ศนน์ แรกเข้าราชการที่ศึกษาเริ่มฝึกหัดวิชาครู กรม
ศึกษาธิการจัดให้ ไปสอนที่ โรงเรียนเด็กพิเศษที่ขอมมิชชันนารี ไทยเข้าตั้ง

เด็กชายที่ได้รับความอุปการะในโรงเรียนเด็ก เมื่อออกจาก
โรงเรียนเด็กไปแล้ว ไปโตมค่าแห่งในราชการที่หลายคน เมื่อจะพิมพ์

หนังสืองานพระยาวิสัยประชาบาล (บุญไทย เช่ โภบถ) ซึ่งควรนับว่า
เป็นยศของเด็กในโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอฯ ให้ช่วยพิมพ์ พระ

ยาวิสัยประชาบาลฉบับพิเศษฉบับหนึ่ง ให้ตั้งชื่อเป็น
๓ เด็กบุญไทย โตเป็นอำมาตย์เอก และนายพันตำรวจเอก

พระยาวิสัยประชาบาล เจ้ากรมตรวจคนเข้าเมือง ในกระทรวง
มหาดไทย

๒ เด็กบุญรอด ได้เป็นนายพันโท พระสุรณรงค์ ผู้บังคับกองพัน
ที่ ๓ อหหารบก เมืองเพชรบุรี (ถึงแก่กรรมเสียแล้ว)

๓ เด็กบุญลิม ได้เป็นข้ามาตย์ตรี หลวงอุวิชากร ตำแหน่งกรรมการ
มณฑลอุบล (เวลานั้นราชการกรมเมษขานนายผู้บังคับกรรมการ)

๔ เด็กบุญหยด ได้เป็นรองอำมาตย์เอก หลวงพิทยพัสดุการ ประ
ทรวงกรรมการ

๕ เด็กบุญหยอด ได้เป็นรองอำมาตย์เอก หลวงเมตพยุหรักษา
ตำแหน่งเกษมกิจจังหวัดพระประแดง

๖ เด็กบุญงำ ได้เป็นหลวงศรีพิบูลย์ ตำแหน่งเสมียนตรามณฑล
ราชบุรี (ถึงแก่กรรมเสียแล้ว)

๗ เด็กบุญซ้น ได้เป็นรองอำมาตย์โท ขุนชำนาญพจนกร ตำแหน่ง
เสมียนตรามณฑลราชบุรี (ถึงแก่กรรมเสียแล้ว)

๘ เด็กบุญหอด ได้เป็นรองอำมาตย์โท ขุนกตัญเฬอภินันท์ ผู้ช่วย
นำในราชวราชมณฑลนครราชสีมา

๙ เด็กบุญตอก ได้เป็นรองอำมาตย์โท ขุนพรสวรรค์ ผู้ช่วยเจ้า
กรมรักษาทรัพย์ กระทรวงยุติธรรม

๑๐ เด็กบุญแปด ได้เป็นรองอำมาตย์ตรี ขุนอักษรเสนา ตำแหน่ง
นุการมณฑลอุดร

๑๑ เด็กบุญบุญ (เคียนวัน ๕๕๓๒๖) ได้เป็นรองอำมาตย์ตรี ครูโรงเรียน
วัดศิรินทร์

๑๖. เด็กบุญชน ได้รับประทวนเป็นขุนกตีกาชนกิง ด้วยสัมพ

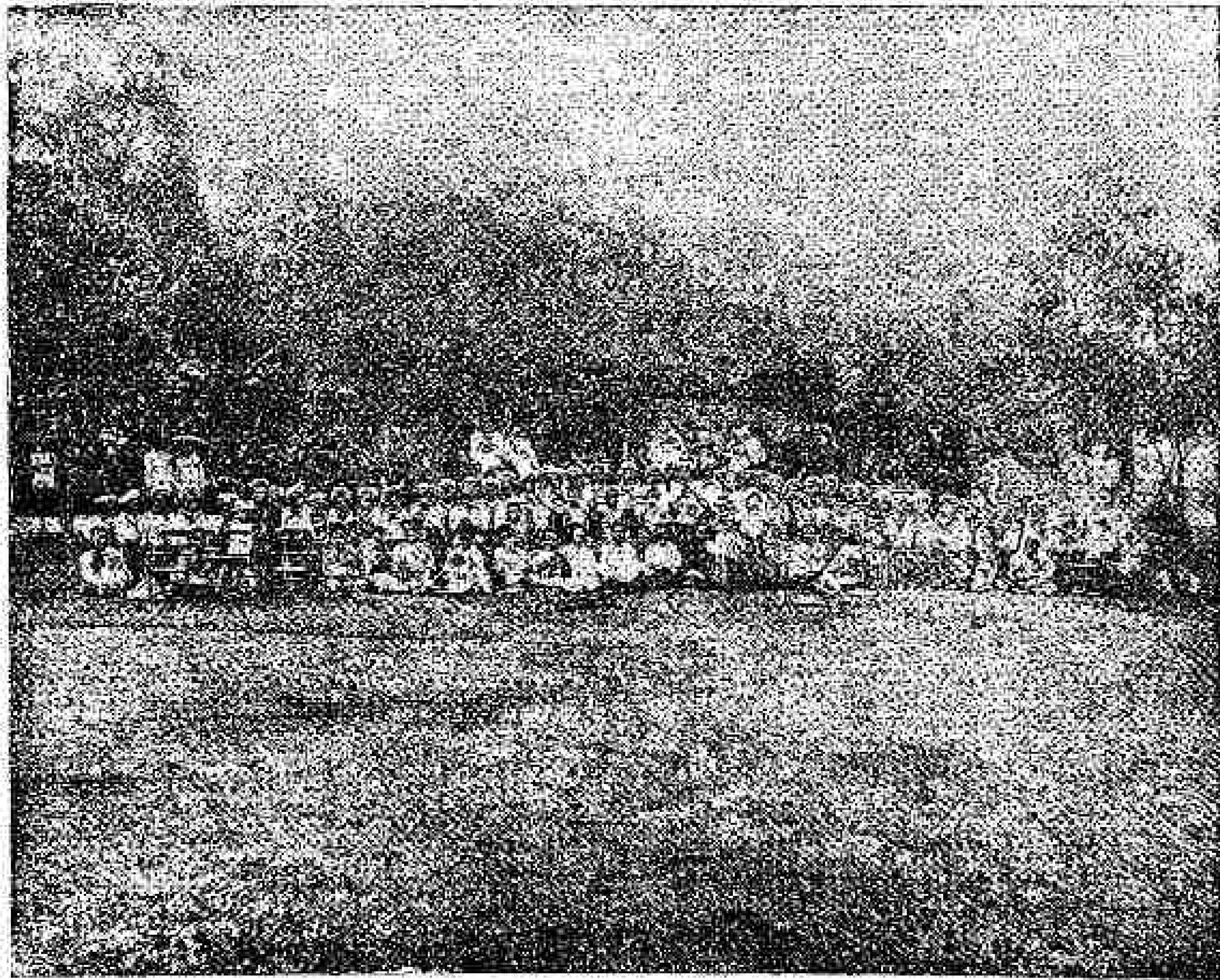
บัญญัติของตฤ โทษกระทรวงมหาดไทย

บรรดาผู้ ซึ่งได้ มหนาท ทำการถวายใน โรง เติงเต็กไม้ เติงอกจาจรเป็น
ตำแหน่งรับสั่งหรือรับสั่ง ทงบรรดาเด็กชายหญิงซึ่งเคยพึ่งพระบารมีอยู่
ใน โรง เติงเต็ก พระธมาดา: ขอ ช มีได้ทรงสมโคไว้ในสมัย กาชพตงตั้งมา
เป็นต้นว่า โคโรเมอมีความทุกข์ยากหรือเมอว่าเพียงมีกษัตริย์ของพระองค์พระบารมี ก็
ทรงอุปการะ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ที่ ไม่โปรดประทานเงินเลี้ยงชีพ
ต่อมาจนตลอดอายุก็มีหลายคน

อันพระกษัตริย์บุรุษราชของพระธมาดาขอ กรมพระดุษฎีนาถ มีย
นหาราชปลัดวงษา ซึ่งได้ทรงพระดำริตั้งแต่พระชนม์เยาว์ โรง เติงเต็กตั้ง
พรพรรณมา ลอวเป็นพระเกียรติยศปรากฏอยู่ทั่วทิศทั่วฐาน และท่าน
ทงหลายผู้ ได้งานทราบความความค้ำจุนชงพมพ โฉ ในสมัยก่อน ก็คงจะ
ถวายอนุ โนทนรสลาธุกรทักกัน.

รูปเด็กชายในโรงเลี้ยงเด็กของพระอัครราชาเชอ ๗
เวลาผูกหัดทำสวน

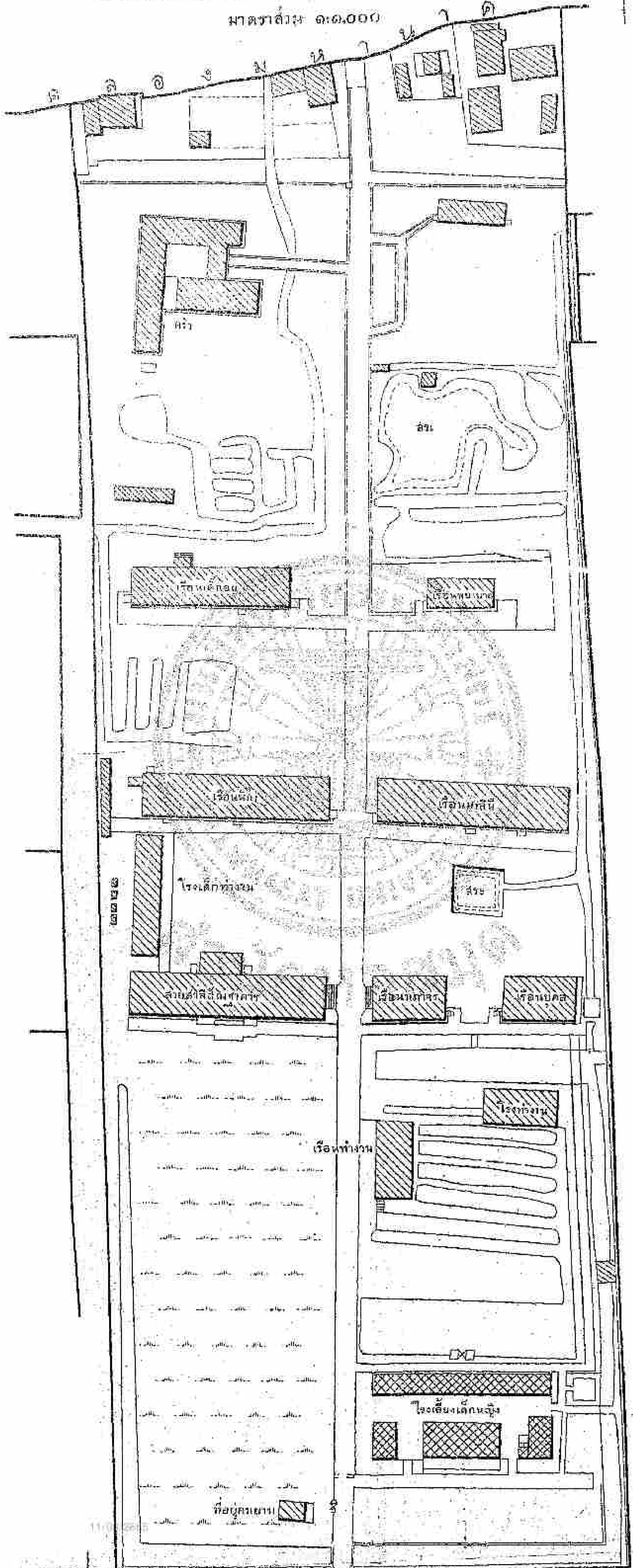

รูปเด็กโรงเลี้ยงเด็กของพระอัครราชยาเธอ ๗

นายเมอราว พ.ศ. ๒๔๓๕

แผนผังโรงเรียนเด็กของพระเจ้ายาเยอ

มาตราส่วน ๑:๑,๐๐๐

ก ข ค ง ฉ ช ซ ฮ ต